

СОФИЯ

град
на мъдростта

наръчник за учители

София
2014 г.

Съдържание:

УВОД	7
ЗАЩО СОФИЯ?.....	8
ОБУЧИТЕЛЕН ПОДХОД.....	9
Занимания за ученици	9
Презентации	10
Изследвания.....	10
Дискусии	10
Упражнения.....	10
Посещения на място	11
Ролеви игри.....	11
Интерактивна игра.....	11
Образование в интеркултурна среда.....	12
АНТИЧНИЯТ ГРАД. Културно наследство.	13
Цели	13
Какво представлява културното и природно наследство?	14
Упражнение 1: Значение на културното и природно наследство.....	15
Заплахи при опазването на културно и природно наследство	16
Опазване на културното наследство в София.....	17
Упражнение 2: Седемте антични чудеса на София	18
Упражнение 3: Дефиниране на наследство и консервация	19
Упражнение 4: Изработване на модел от списъка за културно и природно наследство.....	19
Упражнение 5: Идентифициране на културно-исторически и природни забележителности в София.....	20
Упражнение 6: Определяне на местоположение на забележителности.....	24
Упражнение 7: Разбиране на критериите за избор.....	26
Упражнение 8: Номиниране на културни и природни забележителности	28
Упражнение 9: Антична Сердика	30
Упражнение 10: Разработване на радиопрограма за подземен музей-базилика „Света София“.....	34
Упражнение 11: Кампания за опазване на София.....	34
Обобщение: АНТИЧНИЯТ ГРАД. Културно наследство.	35

ШАРЕНИЯТ ГРАД. Нематериално културно наследство и идентичност.....	37
Цели	37
Нематериалното културно наследство: основа за идентичност	38
Кой съм аз? - Кои сме ние?	39
Упражнение 12: Имената, като носители на идентичността.....	39
Упражнение 13: Карта за идентичност	40
Упражнение 14: Етнически групи.....	41
Идентичността в бързо променящия се свят	41
Нематериалното културно наследство и идентичност	42
Упражнение 15: Етнически групи и нематериално културно наследство	44
Живи човешки съкровища	43
Упражнение 16: Да празнуваме различията!.....	43
София и етническите групи	44
Упражнение 17: Софийски квартали	45
Упражнение 18: Софийски забележителности.....	47
Упражнение 19: Общината решава за бъдещето на историческа част от града	48
Упражнение 20: Мултикултурно обучение.....	49
Идентичност и местни хора.....	49
Упражнение 21: Сподели София!.....	50
Обобщение: Шареният град. Нематериално културно наследство и идентичност.	50
ЗЕЛЕНИЯТ ГРАД. Природно наследство.....	52
Цели	52
Младите хора и опазването на природната среда	52
Упражнение 22: Природен парк „Витоша“ - биоразнообразие	53
Упражнение 23: Витоша – екологични проблеми.....	54
Опазване на биоразнообразието	54
Упражнение 24: Природен парк „Витоша“ - заплахи пред биоразнообразието.....	55
Културно разнообразие. Биоразнообразие.....	56
Упражнение 25: Витоша – културно наследство.....	56

Еволюция и изчезване на видовете	57
Упражнение 26: Имало ли е динозаври в София?.....	58
Упражнение 27: Витоша – част от природното наследство на България.....	59
Устойчиво развитие.....	59
Упражнение 28: Построяване на нови ски писти в природен парк „Витоша“	60
Упражнение 29: Да „осиновим“ културен/природен обект	62
Обобщение: Зеленият град. Природно наследство.....	63
СЪВРЕМЕННИЯТ ГРАД. Културно/природно наследство и туризъм.....	64
Цели	64
Туризмът: световен феномен и голям бизнес.....	65
Упражнение 30: София – туризъм в цифри.....	66
Предимства и потенциални заплахи от туризма при опазването на културното наследство	70
Упражнение 31: Предимства и потенциални заплахи от туризма в София	71
Необходимост от нов тип туризъм.....	72
Световното културно и природно наследство, туризмът и устойчивото екологично развитие.....	72
Упражнение 32: Културното наследство и туризмът – игра.....	73
Упражнение 33: „Добрият“ и „лошият“ турист.....	76
Световните културни и природни забележителности се посещават все повече.....	77
Упражнение 34: Оценка на туристически съоръжения.....	78
Обобщение: Съвременният град. Културно/природно наследство и туризъм.	80
ПРОГРАМА „СОФИЯ – ГРАД НА МЪДРОСТТА“ - примерно разпределение	81
РЕСУРСИ	82

*„...образованието трябва да помага на хората,
да разбират по-добре себе си и другите,
чрез по-доброто осмисляне на света около тях.“*

*Способността да учим: нашето вродено богатство
Доклад на ЮНЕСКО за образованието през XXI век
1997 г.*

УВОД

„София – град на мъдростта“ е наръчник за учители, който е част от проекта на НПО Линкс и 97-мо СОУ „Братя Миладинови“, осъществен през 2013 г. сред ученици от V до IX клас по програма BG051PO001-4.1.05 „Образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства“.

Проектът има за цел да подпомогне изучаването на културно-историческото наследство на София, като популяризира етническото разнообразие и забележителностите на столицата и даде възможност на различни етнически групи, да разберат своя принос към историята на града.

Посредством интердисциплинарен подход, проектът цели да включи ученици от различни етнически групи в извънкласни занимания за културното наследство на столицата, да повиши знанията и уменията на учители за работа в мултикултурна среда и да провокира интереса на родителите към културно-историческото наследство на града.

Подходът, който се използва в проекта позволява на учениците:

- да научат повече за културните и природни забележителности на София;
- да придобият нови умения за комуникация и общуване с деца от различни етнически групи и да формират култура на респект и уважение към приноса на различните;
- да формират нови нагласи към опазването на местното и национално културно наследство;
- да играят ключова роля в популяризирането на културно-историческите забележителности на София.

ЗАЩО СОФИЯ?

София, столицата на България, е град на неизвестни съкровища и скрити изненади. Това е европейски град с дълга и интересна история, чието начало води към VI-V хилядолетие преди Христа, откогато датират първите останки от праисторическо селище. По време на Римската империя са изградени улици, форум и терми – градски минерални бани,

сред които можем да се разходим и днес. Император Константин I Велики го утвърждава като християнски център и тогава се издига и храма „Света София“, който по-късно дава и името на града. През Средновековието малки църкви и манастири се появяват в подножието на Витоша планина, която доминира в пейзажа на града. Най-известната сред тях е Боянската църква, която е паметник, включен през 1979 г. в Списъка на световното културно наследство на ЮНЕСКО под № 42. Следват близо петстотин години османско владичество, които оставят своя отпечатък върху облика му. Смята се, че една от емблематичните православни църкви на София днес „Свети Седмочисленици“ е построена като джамия от известния архитект и инженер по времето на султан Сюлейман Великолепни – Синан, който е построил известните джамии „Сюлеймание“ в Истанбул и „Селимие“ в Одрин. Съвременният вид на града се поставя след Освобождението на България от европейски архитекти, сред които Адолф Мусман, проектирал градоустройствени планове на Щутгарт и Дюселдорф, елзасецът Йосиф Фрай и швейцарският придворен градинар на румънския крал, Даниел Неф, който създава някои от големите софийските паркове и градини. Европейското развитие на града е прекъснато от социалистически сгради със силно съветско влияние през 50-те години на миналия век, които преобразуват центъра на столицата и оформят големите жилищни комплекси в периферията на града.

Но, София не е само град с археологически разкопки и паметници, европейска архитектура и зелени паркове, София е роден град за българи, роми, евреи, арменци, турци и други, които в продължение на десетилетия живеят заедно и оформят отношения на човешка толерантност и мултикултурна съвместимост. Всички групи по един или друг начин оставят своя отпечатък както върху материалното, така и върху нематериалното наследство на града. И ако приносът към материалното наследство на представителите на трите световни религии – християнство, ислям и юдаизъм може ясно да се види в центъра на столицата, където съвсем близо една до друга се издигат – православна и католическа църква, джамия и синагога, то приносът на ромите, които са втората по големина етническа група в столицата, трябва да се търси в периферията на града и в нематериалното културно наследство – музиката, танците и устното творчество.

Идеята на наръчника „София – град на мъдростта“ не е да представи детайлно културно-историческите забележителности на столицата, а да насърчи читателя към по-нататъшно проучване и преоткриване на регионалното и национално културно наследство на града. Целта е той да бъде пътеводител в изследването на софийското минало, настояще и бъдеще.

ОБУЧИТЕЛЕН ПОДХОД

Опазването на културно-историческото наследство и работата в мултикултурна среда предлагат многобройни и разнообразни образователни и обучителни възможности.

В днешната система на образование, българският учител се сблъсква с различни предизвикателства от претрупаната учебна програма до непрекъснато нарастващите изисквания към него, като с повечето от тях трябва да се справя индивидуално. Предложеният интегриран, мултидисциплинарен обучителен подход позволява на учителите от различни дисциплини като история, география, български език и литература, математика, природни науки – биология, химия, информационни технологии, изобразително изкуство, музика, физическо възпитание и спорт или чужд език да въведат елементи от програмата „София – град на мъдростта“ в класната стая и в извънкласни занимания. В края на всяка една част от този наръчник са предложени различни връзки между отделните предмети. Учителят може да адаптира материали от наръчника към конкретна ситуация, към ограниченията на учебното съдържание и възможностите на учениците.

Учебното помагало „София – град на мъдростта“ насърчава учителите от различни дисциплини да работят заедно в екипи, които стимулират учениците на научават, опазват и действат за съхраняване на културно-историческото наследство на столицата.

Занимания за ученици

Предложените занимания за ученици в този наръчник са разработени, така че да отговарят на интегрирания обучителен подход. Основната цел на предложените обучителни техники е да вдъхновят младите хора за опазване на културното наследство на столицата, да насърчат културата на взаимно уважение и толерантност и да изградят нови мостове между училището и обществото, като предлагат дейности, които поощряват участието на обществеността.

Основните занимания за ученици са съсредоточени в шест основни групи:

Презентации

Програмата „София – град на мъдростта“ насърчава учениците да научат повече за забележителностите и отделните етнически групи в столицата. Информация за някои от забележителностите и интересни факти за етническите групи, ученици ще научат за пръв път. Учениците се насърчават да използват новите технологии, за да открият скритите съкровища на столицата.

Изследвания

Информационните технологии цялостно промениха облика на съвременното образование. Все повече училища имат оборудвани компютърни кабинети и достъп до интернет, а чрез тях и до информация, база данни, изследователски заключения и статистики. Програмата въвежда учениците в основни изследователски техники като търсене и анализиране на информация, формулиране на заключения, изготвяне на препоръки за действия във връзка с темата на проекта.

Дискусии

Програмата „София – град на мъдростта“ позволява на младите хора да мислят и дискутират върху значението и ценността на културното наследство, както и върху приноса на отделните етнически групи за изграждането му. Програмата „София – град на мъдростта“ включва дискуссионни сесии, които са много полезни при скъсяване на дистанцията между учениците, процеса на опазване на културно наследство и ролята на отделните етнически групи, като ги окуражава за активно участие в различни типове дейности.

Упражнения

Програмата „София – град на мъдростта“ набляга върху подхода на „учене чрез действие“, където учениците са активно включени в практически занятия. Този подход често е наричан експериментално научаване, възприемане посредством опита. Дейностите включват ученическо творчество, въображение, упражнения за разрешаване на проблеми или дилеми, артистични и естетични таланти, игрови таланти. Някои от упражненията в наръчника имат разработен план за действие, който лесно може да бъде използван и попълнен от учениците.

Посещения на място

Проектът „София – град на мъдростта“ показва, че веднъж потънали в историята на града и отделните групи, учениците продължават да учат, да търсят нови и интересни забележителности, а също и да отбелязват мултиетническото разнообразие на града. Някои от предложените упражнения в наръчника предоставят възможност за по-добро разбиране на характеристиките и ценностите на избраните културни и природни забележителности, тяхното съхранение и опазване.

Ролеви игри

Ролевите игри са изключително полезни и ефективни в както в мултикултурното обучение, защото позволяват да се види света през очите на „другия“ и „различния“, така и при опазването на културното наследство. Ролевата игра може да бъде полезна за младите хора в придобиването на умения за толерантно разрешаване на конфликти, да им помогне да разберат проблема от различни гледни точки и да разберат важността и приложението на концепцията за компромиса.

Опазването на културното наследство включва много предизвикателства и комплексни въпроси като избор на материали и техники за съхранение и опазване, икономическо развитие (разрушаване на стари сгради, развитие на туризма, строеж на нови пътища), консервация и управление, инспекции, промоционални кампании, приоритети при разпределението на различни средства и фондове, предпочитане на една забележителност пред друга. Посредством ролеви игри учениците могат по-добре да разберат тези въпроси и как да вземат подходящи решения.

Интерактивна игра

Проектът „София – град на мъдростта“ разработи интерактивна, безплатна онлайн игра, под формата на забавна викторина, която дава възможност на децата да научат интересни и непознати факти за София, стимулира техния изследователски интерес и дава възможност чрез интерактивна карта да намират различни забележителности.

Играта е направена като серия от предизвикателства или въпроси, които всеки потребител трябва да изпълни или да отговори. Въпросите и предизвикателствата са с различна трудност. Въпросите са свързани със София и обхващат различни предмети: история, религии, география, туризъм, биология, литература, архитектура, изобразително изкуство, музика, спорт и други, като по този начин се реализира интегриран, мултидисциплинарен подход при представянето на столицата.

Надеждата е, че заниманията в тази обучителна програма „София – град на мъдростта“ ще подтикнат учениците да пътуват и откриват нови и непознати места в столицата, а това от своя страна ще развие специален интерес към културно ѝ наследство и етническото ѝ разнообразие.

Линк към играта: <http://game.ngolinks.eu/>

Образование в интеркултурна среда

Проектът „София – град на мъдростта“ има още едно измерение, свързано с участието на учениците – досега с групи култури. Благодарение на интегрирания подход, учениците са поставени в различни ситуации, които им дават възможност да погледнат по различен начин на заобикалящата ги среда и различните групи.

Проектът подпомага работата в училище за приобщаване на децата от различни етнически групи, като им поставя реални изследователски и творчески задачи, в които те са в реален контакт с различни култури.

Проектът е достъпен за всички ученици, като особено внимание се отделя за привличане на децата от ромската група. Програмата за всички ученици е еднаква, като тя може да се адаптира спрямо индивидуалните потребности на учениците.

Този наръчник и всички работни листове може да изтеглите от:

<http://www.ngolinks.eu/26/page.html>

АНТИЧНИЯТ ГРАД.

Културно наследство.

Цели

Знания

Да помогне на учениците да придобият знания и да разберат:

- концепциите за културно и природно наследство;
- заплахите срещу културното и природното наследство;
- важноста на Конвенцията за опазване на световно културно и природно наследство на ЮНЕСКО;
- критериите, които се използват, за да бъде включена дадена забележителност в Списъка на ЮНЕСКО;
- процеса за опазване на културно и природно наследство.

Нагласи

Да окуражи учениците:

- да се включат в процеса на опазването на културното и природно наследство на местно ниво;
- да оценят местата от Списъка на световно културно и природно наследство на ЮНЕСКО;
- да станат по-осведомени, заинтересовани и любопитни към други култури;
- да уважават културното и природно разнообразие.

Умения

Да помогне на учениците да развият възможност:

- да вземат отговорни решения за опазване на местното културно и природно наследство;
- да допринасят за разрешаването на проблеми, свързани с културното и природното наследство;
- да допринасят за опазването на културното и природното наследство;
- да извършват проучвания и да използват различни аналитични техники, за да научат повече за културното и природното наследство.

Какво представлява културното и природно наследство?

Много често културното и природното наследство се определя като завещание от миналото, това, с което живеем в настоящето и това, което оставаме на бъдещите поколения, за да могат те да се учат от него, да му се възхищават и наслаждават.

В Български тълковен речник, С.,1994 г. думата „наследство“ е определена по следния начин:

наследство *ср.* **1.** Имот, който след смъртта на собственика преминава във владение на неговите наследници по закон или завещание. *Бащино наследство.*
2. прен. Културни и други придобивки, състояние на нещата, останали от предишни епохи, народи или поколения; наследие. *Културно наследство. Нашият език е ценно наследство от деди и прадеди.*

Наследството са онези места и предмети, които ние искаме да съхраним. Това са културни и природни места, но също и предмети, които ние смятаме за ценни, защото идват от нашите предци, защото са красиви, защото са важни за науката, защото са незаменими примери и източници на живот и вдъхновение. Това са нашите „крайъгълни камъни“, нашите отпратки, нашата идентичност. Това наследство често отразява живота на нашите предци и често оцелява в наши дни, само защото се полагат специални усилия за съхраняването му.

Можете ли да си представите София без наследството? Помислете за столицата на България, където вие и вашите ученици живеете. Какво представлява миналото, настоящето и бъдещето на града? Какво трябва да се запази? Какво може да се замени? Какво е незаменимо?

Културното наследство представлява нематериалното и материалното недвижимо и движимо наследство на една група или общество, които са наследени от минали поколения, опазват се в настоящето и се предават в полза на бъдещите поколения.

Според ЮНЕСКО и ИКОМОС 2012 (Международния съвет за паметниците на културата и забележителните места) културното наследство е широко понятие, което включва „материална култура“ (сгради, паметници, пейзажи, книги, произведения на изкуството и артефакти), „нематериална култура“ (фолклор, традиции, език и знания), „подводно културно наследство“ (потънали кораби, подводни руини) и „природно наследство“ (природни обекти, които представляват културен интерес, биоразнообразие, геоложки образувания и др.).

Културното наследство е уникално и незаменяемо. Това означава, че опазването на настоящото културното наследство за бъдещите поколения е не само от изключително значение, но и международен дълг и отговорност. Интересен е фактът, че съществуват редица международни организации, фондации и междуправителствени групи, като ЮНЕСКО например, чиято основна мисия е да защитават и пазят наследството на много народи. Към 2014 г. в Списъка за културно и природно наследство на ЮНЕСКО са включени 981 забележителности, от които 759 културни, 193 природни и 29 смесени.

В София вие можете да видите археологически разкопки, църкви и други религиозни места, останки от античен град. Това ние наричаме културно наследство на столицата. Вие живеете в близост до планината Витоша. Това ние наричаме природно наследство. Това наследство е недвижимо (не може лесно да бъде преместено). Различните предмети на културното наследство като монети, фосили, рисунки, статуи или археологически артефакти се определят като движимо наследство (лесно могат да бъдат преместени от едно място на друго).

Упражнение 1:

Значение на културното и природно наследство

Цел: учениците да разберат значението, важността и видовете наследство

Форма: дискусия

Продължителност: 2 учебни часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Изобразително изкуство“, „Чужд език“

Необходими материали: класна стая, достъп до интернет, проектор, лични пособия

Движимо наследство

- Покажете на учениците предмет, който вие притежавате и е ваша собственост (например картина, бижу, килим, снимка, чаша) и който се предава от поколение на поколение във вашето семейство, който е ценен за вас и му се възхищавате. Обяснете, че това е предмет на движимото наследство, тъй като лесно може да бъде местен и транспортиран. Дали е културно или природно наследство?

Дискусия

- ▶ Какъв е предметът? Защо е ценен за вас и защо искате да го съхраните и запазите? Ако искате да го запазите и да го предадете на децата си, какво трябва да направите, за да го съхраните?
- ▶ Помолете учениците да донесат следващия път в клас ценни за тях предмети. Направете временна изложба, като подредите предметите и ги дискутирайте. Какво прави тези предмети ценни за учениците, защо искат да ги оставят на следващите поколения?

Недвижимо наследство

Представете Ротондата „Свети Георги“ в София, като забележителна част от късноантичната архитектура на Древна Сердика. Обяснете, че този паметник е част от недвижимо наследство, което означава, че той не може лесно да се мести. Изберете подобни примери от Списъка за културно и природно наследство на ЮНЕСКО от други страни като илюстрация на недвижимо културно наследство.

<http://whc.unesco.org/en/list/>

Дискусия

- ▶ Помолете учениците да помислят за места, които са виждали или изучавали (национални или в чужбина) и отбележете каква информация за тези места е достигнала до нас и какво означава тя (примери на забележителна архитектура, редки видове на растения и животни).
- ▶ Има ли природни забележителности в София, които учениците смятат, че трябва да се опазят за бъдещите поколения? Опишете и дискутирайте: защо тези места трябва да бъдат запазени?

Заплахи при опазването на културно и природно наследство

Културното и природно наследство е крехко и е сериозно заплашено, особено през последните сто години. Например, през Първата и Втората световна война са разрушени много старинни градове. Важни културни паметници са повредени или изчезнали. Нашето културно и природно наследство е заплашено от увеличаването на урбанизацията, бедността, природните бедствия и замърсяването на околната среда. Една от най-големите заплахи пред културното и природно наследство е negliжирането на проблема от много хора по света.

В отговор на тези заплахи в годините между двете световни войни, организацията - предшественик на Обединените нации започва да работи върху начините за опазване на нашето културно и природно наследство. Когато ЮНЕСКО е създадено през 1945 г., в края на Втората световна война, тази работа се увеличава с развитието на многобройни кампании за опазване на различни места със световна значимост и с формулирането на нови международни конвенции и препоръки за запазване на наследството на човечеството.

Опазване на културното наследство в София

Построяването на метрото в София е предизвикателство за опазване на археологическите разкопки на гребна Сердика в центъра на града, които са с важно културно-историческо значение. София съществува от няколко хиляди години и разкопките на Ларгото разкриват материална култура, разположена неравномерно в периода от средата на I до края на XIX век. Най-разпознаваемите културни пластове са тези от Късната Античност (втората половина на I – началото на VII век): разкрити са два квартала, сгради с различно предназначение, в това число и жилищни, части от водопроводна мрежа, няколко участъка от улици, успоредни на т. нар. *decumanus maximus* – главната градска улчна артерия, която свързва Източната и Западната порта. Сред най-масовите находки са битовите керамични съдове, направени от евтина глина и без художествена украса. Обстоятелство, в което се отразява представата за жилищна градска зона. Ето защо, макар и лишени от музейния блясък на тракийските съкровища, изкопаните над метростанция „Сердика“ материали дават шанс да се проникне, макар и частично, ежедневието на хората, обитавали градската територия през този ранен период.

За да се опазят тези ценни находки е реализиран проект „Античен културно-комуникационен комплекс „Сердика“, чието осъществяване е резултат от съвместните усилия на Столична община, „Метрополитен“ ЕАД и Министерство на културата за съхраняване на място (*in situ*) на откритата археология при строежа на метростанция „Сердика“. Археологическият проект е на обща стойност 16 милиона лева и се финансира от Оперативна програма „Регионално развитие“ на Европейския съюз, като крайната цел е да се обособи археологически музей на открито на площ 19 000 кв.м.

Успешната реализация на този проект с европейски средства показва, че има места, които имат ценност, както за България, така и за Европа. Проектът показва важността на споделяната отговорност и солидарност в Европейския съюз при опазване на културното наследство.

Упражнение 2:

Седемте антични чудеса на София

Цел: да помислят върху концепцията за уникални места от Античността, които могат да се видят и днес в София

Форма: дискусия

Продължителност: 2 учебни часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Математика“, „Информационна технология“, „Изобразително изкуство“, „Музика“, „Чужд език“

Необходими материали: класна стая, достъп до интернет, интерактивна карта на София със забележителности:

www.sofia-city.info

Идеята за създаване на списък с ценни места е много стара. Древните гърци отбелязват Седем чудеса на света:

- Египетските пирамиди
- Висящите градини на Семирамида
- Храмът на Артемида в Ефес
- Статуята на Зевс в Олимпия
- Халикарнаския мавзолей
- Родоският колос
- Фарът в Александрия

Докато египетските пирамиди все още съществуват, останалите шест чудеса на античния свят са почти изчезнали, като са останали само беди археологически следи.

Седемте чудеса са видени от древните гърци като най-добрите примери за културни паметници в техния средиземноморски свят.

За разлика от Седемте чудеса на античния свят, ние смятаме да запазим софийските чудеса за следващите поколения.

- ▶ Дайте задача на учениците да направят нов списък на седем софийски, най-важни за тях, културни забележителности – техните Седем антични чудеса на София. Сравнете техните предложения с местата, описани в Списъка за световно културно наследство на ЮНЕСКО. Дискутирайте резултатите.

Упражнение 3:

Дефиниране на наследство и консервация

Цел: по-добро разбиране на концепцията за културно-историческо и природно наследство и консервация

Форма: дискусия

Продължителност: 2 учебни часа

Предмети: „Български език и литература“, „История и цивилизация“, „Чужд език“

Необходими материали: класна стая, тълковен речник, речник на чужд език

- ▶ Помолете учениците да дефинират термините „културно-историческо наследство“ и „консервация“ и да напишат кратко есе върху двете определения. Попитайте учениците дали те знаят за съвременни примери за консервационни проекти в София и дайте примери с други предложения.

Концепция за световно културно и природно наследство включва:

- изключителна универсална ценност;
- културно и природно наследство;
- недвижимо наследство;
- консервация на непреместваемо наследство;
- консервацията на наследството зависи от колективни усилия.

Упражнение 4:

Изработване на модел от списъка за културно и природно наследство

Цел: да стимулира творческите умения на учениците и те да научат детайли за културно-исторически забележителности в София

Форма: упражнение

Продължителност: 10 учебни часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Математика“, „Човекът и природата“/„Биология и здравно образование“/„Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“, „Изобразително изкуство“

Необходими материали: класна стая, достъп до интернет, картон, лепило, глина

- Покажете на учениците сайта Улпия Сердика който пресъздава част от гревния римски град. Поканете ги да изберат една или няколко забележителности от него и направете чертожен модел. Учителят по математика може да обясни как да се направи моделът на чертеж. Учителят по изобразително изкуство може да посъветва как да се направи моделът. Учителят по история може да даде препоръки и съвети за историческата достоверност на модела. След завършване на моделите подгответе изложба и поканете родители и представители на общността.

<http://ulpiaserdica.com/>

Упражнение 5:

Идентифициране на културно-исторически и природни забележителности в София

Цел: да идентифицират културно-исторически и природни забележителности в София

Форма: проучване

Продължителност: 2 учебни часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Математика“, „Човекът и природата“/„Биология и здравно образование“/„Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“, „Изобразително изкуство“, „Музика“, „Физическо възпитание и спорт“, „Чужд език“

Необходими материали: класна стая, работен лист, кратки описания софийски забележителности от:

www.sofia-city.info

- Използвайте работния лист и направете копие за всеки един ученик.
- Помолете класа да направи списък на 10 забележителности в София.

РАБОТЕН ЛИСТ

ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА КУЛТУРНО И ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО В СОФИЯ

В Списъка на паметниците на културата с категория „национално значение“ в град София са включени 148 обекта.

<http://mc.government.bg/page.php?p=58&s=429&sp=430&t=244&z=246>

- ▶ Намерете 5 места, които са най-близо до вашето училище. Напишете техните имена и географско разположение в кутийките по-долу. Определете дали те са културни или природни забележителности.
- ▶ Дискутирайте отговорите заедно.

№	Име на забележителността	Местоположение	Квартал	Вид (културна/природна)
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

Критерии на ЮНЕСКО за избор на световна културна или природна забележителност

Установяването на Списък за световно културно и природно наследство е голямо предизвикателство пред международната общност: как може едно място, ансамбъл или паметник в съперничество с други да бъде оценено и включено в Списъка? С други думи каква е изключителната универсална ценност на културната или природната забележителност?

Критерии за избор на културни забележителности

Оперативните критерии включват следните шест, които трябва да бъдат приложени при избора на културни забележителности, които са приети като част от световното културно наследство.

Номинираните обекти трябва да отговарят на следните критерии.

Културни критерии

- I. Обектите да представят шедевър на човешкия творчески гений.
- II. Обектите да представят значителен обмен на човешки ценности в даден период от време или в определена културна област от света, за развитието на архитектурата или технологията, паметниците на изкуството, градоустройството или озеленяването.
- III. Обектите да бъдат единствени по рода си или най-малкото да са изключително свидетелство за културни традиции или за цивилизация, която е съществувала и по-късно е изчезнала.
- IV. Обектите да бъдат изключителен пример за някой вид сграда, архитектурен или технологичен ансамбъл или пейзаж, които да илюстрират значими етапи от развитието на световната история.
- V. Обектите да бъдат изключителен пример за традиционно човешко селище, използване на земята или морето, които са показателни за култура или човешко взаимодействие с околната среда, особено в случаите когато тя е станала уязвима под силно влияние на необратими промени.
- VI. Обектите да бъдат пряко или осезаемо свързани със събития или живи традиции, с идеи или с вярвания, с художествени или литературни творби, които са от изключително световно значение.

Природни критерии

- I. Мястото да съдържа превъзходно природно явление или да има необикновена природна красота и естетическо значение.
- II. Мястото да бъде изключителен пример, представящ важни етапи от историята на Земята, включващ вкаменелости, обекти, произлизащи от геоложки процеси в развитието и формирането на релефа, или такива с геоморфоложки или физикогеографски особености.
- III. Мястото да бъде изключителен пример, представящ значими действащи екологични и биологични процеси в еволюцията и развитието на земни, сладководни, брегови и морски екосистеми заедно със съжителство на растения и животни.
- IV. Мястото да съдържа най-значимите и важни природни местообитания за запазване на биологичното им разнообразие, включително на тези, които имат изчезващи видове от изключителна световна значимост според гледището на науката и опазването на околната среда.

Смесени – културни и природни

Смесените културни и природни забележителности трябва да отговарят заедно за изключителна културна и природна универсална ценност, за да бъдат включени в Списъка, според комбинацията от културните и природни критерии. Към момента има 29 смесени забележителности в Списъка на ЮНЕСКО, например Мачу Пикчу в Перу.

Прилагане на критериите

Критериите се прилагат строго, за да се предотврати Списъкът да бъде прекалено дълъг или прекалено опростен, спрямо номинациите, които правят отделните страни. Всички страни имат забележителности от местно и национално значение, които са повод за национална гордост, Конвенцията окуражава тяхното идентифициране и опазване, независимо дали са част от Списъка или не.

Упражнение 6:

Определяне на местоположение на забележителности

Цел: да научат географското разположение и различните видове забележителности,

Форма: проучване

Продължителност: 2 учебни часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“,

Необходими материали: класна стая, компютърен кабинет, работен лист, кратко описание на местата в:

www.sofia-city.info

- ▶ Използвайте работния лист и направете копие за всеки ученик.
- ▶ Помолете учениците да намерят на интерактивната карта 10-те забележителности в София и да определят дали те са културни, природни или смесени.
- ▶ Оставете учениците да разменят техните отговори и да проверят резултатите. Как се е справил класът? Раздайте малки награди като стикери.

1. Православна църква „Света Неделя“
2. Университетска ботаническа градина
3. Синагога
4. Парк Военна академия
5. Джамия Баня баши
6. Борисова градина
7. Католически храм „Свети Йосиф“
8. Софийска света гора
9. Ларго

След две или три седмици повторете упражнението, като добавете 10 нови места към картата. Упражнението може бъде повтаряно няколко пъти.

РАБОТЕН ЛИСТ

МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ

Картата на София показва 10 забележителности.

Свържете 10 софийски забележителности от сайта:

www.sofia-city.info

В маршрут, който може да бъде посетен в рамките на 2 часа.

Напишете имената на забележителностите и техните GPS координати.

Отбележете дали са културни, природни или смесени. Успех!

№	Име на забележителността	Квартал	GPS координати	Вид (културна, природна, смесена)
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				

Упражнение 7:

Разбиране на критериите за избор

Цел: по-добро разбиране на критериите, които се използват при решението коя забележителност да бъде включена в Списъка на ЮНЕСКО

Форма: упражнение

Продължителност: 2 учебни часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Човекът и природата“/„Биология и здравно образование“/„Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“, „Чужд език“

Необходими материали: класна стая, работен лист, кратко описание

Критериите на ЮНЕСКО трябва да бъдат изпълнени преди забележителността да бъде вписана в Списъка.

- ▶ Разделете класа на две малки групи, помолете ги да изследват кратките описания на софийските забележителности и да отбележат със знака „X“ в съответните кутийки на работния лист на кой критерий отговарят. Едно място може да отговаря на повече от един критерий.
- ▶ Дискутирайте с учениците резултатите.

РАБОТЕН ЛИСТ

РАЗБИРАНЕ НА КРИТЕРИИТЕ ЗА ИЗБОР

Културни забележителности	Критерий I	Критерий II	Критерий III	Критерий IV	Критерий V	Критерий VI
Боянската църква						
Къщата на Яблански						
Ларгото						
Централна баня						
Източна порта						

Природни забележителности	Критерий I	Критерий II	Критерий III	Критерий IV	Критерий V	Критерий VI
Резерват „Бистришко бранище“						
Пещера „Духлата“						
Златните мостове						
Кътинските пирамиди						
Боянски водопад						

Смесени забележителности	Критерий I	Критерий II	Критерий III	Критерий IV	Критерий V	Критерий VI
Софийска света гора						

Упражнение 8:

Номиниране на културни и природни забележителности

Цел: да се разбере процесът на номиниране на забележителности за вписване в Списъка на ЮНЕСКО

Форма: упражнение

Продължителност: 2 учебни часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Информационна технология“, „Изобразително изкуство“, „Музика“, „Чужд език“

Необходими материали: класна стая, работен лист, насоки

- ▶ Използвайте работния лист и насоките, за да включите класа в подготовка на номинация на регионална забележителност.
- ▶ Разделете учениците на малки групи. Всяка група трябва да номинира една забележителност.
- ▶ Презентациите на номинираните места може да бъде представена като плакат или брошура. Изпратете копие до Столична община с Вашата номинация.

РАБОТЕН ЛИСТ

НОМИНИРАНЕ НА КУЛТУРНИ И ПРИРОДНИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ

НАСОКИ ЗА УЧЕНИЦИ

НОМИНИРАНЕ НА ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТ

Подета е инициатива за включване на историческия център на София в Списъка на ЮНЕСКО. Вашият клас е помолен да направи обосновка на номинацията. Дейността включва дейности като проучване в клас и посещения на мястото и на тематично свързани музеи.

НАСОКИ ЗА ПОДГОТОВКА ЗА НОМИНАЦИЯ

Използвайте приложения формуляр, за да подготвите номинацията, като следвате основните насоки:

Описанието трябва да включва:

- описание на мястото и списък на основните характеристики (например, видове сгради, археологически разкопки и т.н.);
- история на мястото;
- карти;
- снимки;
- библиография.

Обосновката трябва да отговаря на въпроса:

Защо това място е от световно значение?

Секцията за консервация на мястото включва:

- индикация за това кой е отговорен за опазването на мястото. Местните хора сами ли се грижат или има национални/международни организации, които са включени? Хората, които трябва да се грижат мястото, имат ли възможности за това? Имат ли достатъчно пари и експертиза? Има ли закон, който защитава мястото?

Секцията за сравнение с други места:

- детайли за други подобни места във вашия регион или страна;
- оценка на мястото в сравнение с други подобни от световно значение.

Има ли опасност за мястото по отношение на опазването му? Например, заличаването на археологически разкопки поради инвестиционни намерения.

РАБОТЕН ЛИСТ

НОМИНИРАНЕ НА КУЛТУРНИ И ПРИРОДНИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ

Име на страната, в която е разположена забележителността:.....

Име на човека, който предлага номинацията:.....

Дата:.....

Наименование на забележителността.....

Географско разположение.....

Описание на мястото.....

Обосновка – критерии, които са изпълнени.....

Опазване.....

Сравнение с други подобни.....

Упражнение 9:

Антична Сердика

Цел: по-добро разбиране на приноса на София за културно-историческото наследство на Европа

Форма: екскурзия

Продължителност: 8 часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Математика“, „Човекът и природата“/„Биология и здравно образование“/„Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“, „Изобразително изкуство“, „Музика“, „Физическо възпитание и спорт“, „Чужд език“

Опитът показва, че една от кулминациите на програмата „София – град на мъдростта“ е посещение на забележителност. Следващите практически стъпки могат да допринесат за незабравими спомени както за учителите, така и за учениците.

Подготовка

Предварителната подготовка е необходимо условие за успешно посещение на място и се състои от:

- подготовка на посещението на място от учител/и;
- подготвяне на въпросници за оценка на знанията на учениците, нагласите, уменията и поведението във връзка със забележителността и нейното съхранение и опазване, преди и след посещението;
- подготовка на учениците за специални дейности като възстановяване на миналото, разказване на истории, приказки и легенди относно мястото или рисуване;
- планиране на работата на учениците след посещението на забележителността.

Преди екскурзията

Опитайте се да включите учители от възможно най-много дисциплини, които да ви помогнат да подготвите учениците преди екскурзията. Например, учителят по история може да предостави информация за Антична Сердика през вековете, учителят по география може да отбележи местоположението и географските ѝ особености, учителят по български език и литература може да предостави различни текстове от антична литература (литература, поезия, драма), учителят по изобразително изкуство може да покани учениците да нарисуват скици или да направят схематични модели на различни обекти от Улпия Сердика – Амфитеатър, Базилика „Света София“, Ротонда „Свети Георги“, Източна порта, Западна порта и други, учителят по математика може да помоли учениците да пресметнат как е построена Улпия Сердика, каква е дължината на основните улици и повърхността на целия град, учителят по екология може да запознае учениците с възможните заплахи за Антична Сердика, причинени от урбанизацията, туризма, замърсяването на околната среда или negliжирането ѝ.

Направете визитата незабравима за учениците, като ги поканите да се облекат с елементи от традиционни антични грехи, като носят традиционни антични инструменти, например дайрета. Осъществете контакт със специалисти, музейни работници, студенти, които да ви помогнат.

Ако имате подготвени предварителни учебни материали за Антична Сердика, използвайте ги заедно с учениците преди екскурзията. Съберете цялата практическа информация, която ви е необходима (транспорт, застраховки, лекар, походяща светлина за фотografiране, храна, сувенири и др.).

Подгответе бланки за упражнения, които трябва да се попълнят по време на посещението и съберете всички материали и оборудване, които са ви необходими, като хартия за писане и рисуване, моливи и химикалки.

Ако имате видеокамера, посещението може да бъде записано и след това да бъде показано на ученици, родители, учители и други.

Екскурзията

Опитайте се да предвидите различни дейности по време на самата екскурзия, като правене на фотографии, скици, рисунки, взимане на интервюта от ученици, учители, чуждестранни туристи. Водете дневник на екскурзията, видеозапис. Предвидете дейности за развлечения и почивка (например, античен музикален или поетичен фестивал, възстановка на гладиаторски борби или други антични спортове, приготвяне на антична закуска и други).

След екскурзията

Дейностите след екскурзията са толкова важни, колкото и подготовката, за да позволят на учениците да осмислят новопридобитите знания и да ги споделят с останалите. Предложенията за последващите дейности могат да включват:

- дискусии с учениците какво са видели и научили, включително какво са харесали най-много и най-малко;
- изследователски проект, като например как да подобрим мястото като развиваме туризма и същевременно опазим и съхраним Антична Сердика;
- оценка на възможните заплахи и евентуалните решения;
- предложения за младежки гид на мястото;
- изложба на ученическите рисунки и скици от екскурзията;
- ученически фотографии на културни забележителности по време на техни собствени посещения;
- конкурс за най-добро есе, графит или друго, нека ученическо или родителско жури да оцени най-добрите, наградете победителите с малки подаръци;
- статия за посещението в училищния вестник;
- предложения за други места за посещение.

РАБОТЕН ЛИСТ

СВЕТОВНО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Да бъде попълнен от всеки ученик преди, по време и след посещението на Антична Сердика

Наименование на забележителността:.....

Име на ученика:.....

Дата на посещението:.....

Напиши какви са очакванията ти от екскурзията (какво очакваш да откриеш, да научиш и др.)

По време на екскурзията

Направи скица на отделна част от Антична Сердика, която ти е направила най-силно впечатление (използвай допълнителен лист за рисуване).

Запиши факти и числа, които се отнасят до Антична Сердика.

Опиши твоите сетивни възприятия и открития: когато си затвориш очите, опиши какво чуваш, какви миризми усещаш и опиши това, което най-много те е впечатлило:

звуци.....

миризми.....

гледки.....

След посещението

Изпълниха ли се напълно твоите очаквания? Да Не

Опиши! Защо да? Защо не?

Защо мислиш, че тази забележителност е важна?

Заключителни коментари:

Погпис:

Дата:

Упражнение 10:

Разработване на радиопрограма за подземен музей-базилика „Света София“

Цел: да развие комуникационните умения на учениците в услуга на опазването и популяризирането на културното наследство на София

Форма: упражнение

Продължителност: 4 часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Музика“, „Чужд език“

Необходими материали: класна стая, музика, кратки описания, карта, книги, музикални дискове

- ▶ Разделете класа на групи и планирайте програма, която касае базиликата „Света София“. Програмата може да включва:
 - диалог между учениците „за“ и „против“ включването на базиликата „Света София“ и подземния музей в Списъка за световно и културно наследство;
 - описание на важността, местоположението и красотата на базиликата;
 - цитати от художествени произведения;
 - музика за музикалното оформление (камбанен звън, класическа и съвременна музика).
- ▶ На базата на най-добрите идеи разработете програмата за радио предаване. Разпределете задачата между групи ученици.
- ▶ Запишете предаването и го излъчете.

Упражнение 11:

Кампания за опазване на София

Цел: да насърчи взаимодействието между учениците за активно включване в подпомагане на консервационни дейности

Форма: дискусия

Продължителност: 4 часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Човекът и природата“/„Биология и здравно образование“/„Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“, „Изобразително изкуство“, „Физическо възпитание и спорт“, „Чужд език“

- ▶ Дискутирайте с учениците как можете да допринесете за повишаване осведомеността на обществото за културното и природно наследство на София. Опишете предложенията. Може ли някое от тях да бъде изпълнено?
- ▶ Дискутирайте възможността за включване на учениците в доброволчески акции за спасяване на културното и природно наследство и в организирането на дарителски акции.

Обобщение: Античният град. Културно наследство.

Изобразително изкуство, музика, спорт

Използвайте фотографии, информация, музика за представяне на история на изкуството на територията на столицата.

Направете модел на антична мозайка от съвременни материали.

Направете дизайн за сувенири с елементи от Антична Сердика – тениски, чаши, картички, магнити, ключодържатели и други.

Посетете културна или природна забележителност, нарисуйте я или фотографирайте.

Проучете интересни сгради в центъра на града, за да научите повече за архитектурните стилове и нарисуйте отделни архитектурни елементи.

Направете античен панаир на занаятите и изкуствата.

Препоставете различни антични игри и спортове.

Чужди езици

Прочетете информационни брошури за културни или природни забележителности на други европейски столици.

Изследвайте културни забележителности, свързани с европейската антична история и мястото на София в нея, тяхната история и настояще.

Напишете статии за необходимостта от опазване на новооткритите културно-исторически забележителности в столицата.

История

Посетете културно-исторически забележителности в София, които се отнасят към Античността, Средновековието, Османската епоха, Възраждането и Модерните времена.

Научете повече за софийски културно-исторически забележителности чрез изследване на специфичен исторически период.

Природни науки

Направете презентации за антични занаяти и химичните процеси, които са използвани при железодобив, златодобив и други.

География

Ориентируйте се по географска карта и GPS координати за местоположението на различни културни и природни забележителности в града.

Направете тематични исторически маршрути.

Български език и литература

Напишете статии за софийски културни и природни забележителности, които са предназначени за вашия клас, училищния вестник или интернет страницата на училището.

Интервюирайте хора, които живеят близо до културни или природни забележителности и разберете какво означава това място за тях.

Напишете информационна брошура за дадена забележителност.

Режисирайте пиеса на историческа тема.

Прочетете кратки пасажки от античната литература, които се отнасят към периода на Антична Сердика.

Математика и информационни технологии

Направете проучване на физическите характеристики на софийски забележителности (площ, брой артефакти или туристи), на културните забележителности и ги представете графично в таблици и схеми.

Изследвайте размерите и направете модели на избраните културни и природни обекти.

Религиозни вярвания

Представете античните религиозни вярвания и направете изложба със снимки на културни артефакти, открити в София.

ШАРЕНИЯТ ГРАД. Нематериално културно наследство и идентичност.

Цели

Знания

Да помогне на учениците да получат знания и да разберат:

- нематериалното културно наследство отразява различни култури и е възплъщение на стабилността в бързо променящия се свят;
- специфичността на всяка култура и представата, че всички култури са част от човешката цивилизация;
- взаимодействията и взаимнообвързаностите между отделните култури.

Нагласи

Да насърчи учениците:

- да оценят собствената си култура, историята на града и страната си и природната среда на страната;
- да идентифицират преобладаващите ценности на обществото и да потърсят корените на тези ценности;
- да култивират респект и уважение към други култури и по този начин да допринесат за повече разбиране и уважение между хората;
- да развият чувство за споделена отговорност относно културното и природно наследство.

Умения

Да помогне учениците да развият своите способности, за да:

- направят проучване на своя произход (семејство, държава);
- дискутират теми по отворен и демократичен начин;
- поемат лидерство в подкрепа на опазването на културното и природно наследство.

Нематериалното културно наследство: основа за идентичност

Нематериалното наследство получи международно признание като жизнен фактор за културната идентичност, за развитие на творчеството и за опазване на културното многообразие. То играе съществена роля в националното и международно развитие, в толерантното и хармонично взаимодействие между културите. В епохата на глобализация, многобройните форми на това културно наследство могат да изчезнат, застрашени от културно уеднаквяване, въоръжени конфликти, туризъм, индустриализация, от обезлюдяването на селата, от миграциите и от разрушаването на околната среда.

Нематериалното културно наследство формира чувството за самобитност и приемственост на общностите, групите и отделните лица, като неговото опазване е гаранция за насърчаване на човешкото творчество и обогатяване на културното многообразие на човечеството. В същото време, значителна част от знанията и уменията, свързани с културното изразяване в областта на музиката, танца, театъра и художествените занаяти, е заплашена от изчезване поради намаляването на броя на хората, работещи в тези области, дължащо се на недостига на средства и пагубното влияние на глобализацията.

Обявяването на шедьоврите на нематериалното културно наследство на човечеството е един приоритетите на ЮНЕСКО в областта на нематериалното наследство.

„Феноменът „Бистришки баби“ е включен през 2005 г. в Списъка на шедьоврите на световното нематериално културно наследство на ЮНЕСКО. Бистришките баби са група за автентичен фолкор от софийското село Бистрица. Групата е създадена преди около 60 години и представя автентични песни от Шоплука.

Поради своеобразното си полифонично пеене групата на Бистришките баби става известна по света. Пеенето им е уникално, много старинно, запазено още от предхристиянската епоха. Специалисти го определят като уникална полифония на три гласа. Полифонията е архаичен тип пеене с характерна мелодика, съхранило се през хилядолетията.

Групата на Бистришките баби гостува многократно в Англия, Франция, Белгия, Италия, Германия, САЩ. През 1978 г. получават престижната «Европейска награда за народно изкуство» на фондация «Алфред Тьопфер», Хамбург. Бабите и техните внучки представят България и на «Европалия» в Белгия през 2002 г.»

Кой съм аз? - Кои сме ние?

идентичност ж. книж. **1.** Пълно сходство, еднаквост, тъждественост. **2.** Същност, качествена определеност. *Човешка и гражданска идентичност. Народностна и верска идентичност.*

Източник: Български тълковен речник

От раждането си, всеки един от нас се различава от другите чрез индивидуалния си профил, който представлява генетични и физически характеристики, които ние наследяваме от нашите родители и предци. Например, отпечатъците на пръстите представляват неделима част от нашата лична идентичност. Фамилното име, което наследяваме и името, което даваме, могат да се променят с течение на времето, но те са неделима част от нашата лична идентичност.

Идентичността, обаче не е само индивидуална. Въпросът „Кой съм аз?“ е дълбоко свързан с въпроса „Кои сме ние?“ - „ние“ може да бъде например етническа група, нацията или вярата на членовете на група. Като членове на група, ние сме свързани с другите членове главно чрез езика, вярванията, ритуалите, моралния код, обичаите, храната, грехите и гр.

Националната идентичност обикновено се изразява чрез символи като езика, национални носии, знамена, военни униформи или национални химни.

Упражнение 12:

Имената, като носители на идентичността

Цел: да помислят върху собствената си лична, семейна и групова идентичност

Форма: проучване

Продължителност: 2 учебни часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Човекът и природата“/“Биология и здравно образование“/“Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“, „Чужд език“

Необходими материали: работа в клас, извънкласни дейности, работа извън училище

- ▶ Помолете вашите ученици да намерят източници, с помощта на техните родители или роднини, за значението на техните имена. Освен това ги попитайте да обяснят как е избрано тяхното име (собствено, фамилно).

Как всеки един ученик се чувства със собственото си име? Често срещано ли е в региона? Свързано ли е неговото име по някакъв начин с културна или природна забележителност от региона? Необичайно ли е? В чест на кого е дадено това име – определена личност, баба, дядо, роднина, или историческа личност, актьор от киното или сериал? Влияе ли името върху личната идентичност? Ако да, по какъв начин?

Упражнение 13:

Карта за идентичност

Цел: да проучат собствената си идентичност

Форма: упражнение

Продължителност: 2 учебни часа

Предмети: „География и икономика“, „Български език и литература“, „Информационна технология“, „Изобразително изкуство“, „Чужд език“

Необходими материали: работа в клас, хартия, цветни моливи

- ▶ Покажете на вашите ученици различни карти – лична карта, шофьорска книжка, кредитна карта. Разгледайте картите и дискутирайте каква информация е описана в тях, за какво служи тя и при какви случаи се използват се картите.
- ▶ Дайте задача на учениците да изработят дизайн за тяхна лична карта с размер 8,5 см X 5,5 см. Нека включат каквато искат информация, но тя не трябва да надвишава посочения размер.
- ▶ Нека учениците разменят изработените лични карти и да дискутират информацията в тях. Интерпретацията на неговия/нейния съученик отговаря ли на това, което иска той/тя да каже за себе си? Какво казва картата за него/нея? А за неговата/нейната идентичност? Как информацията в картата се различава, от това, което знаят един за друг? Каква информация са избрали да включат в картата? Включили ли са информация за това кога са родени и къде живеят? Включили ли са хора от тяхното семейство? Смятат ли, че тези факти са част от неговата/нейната идентичност? Може ли личната карта да включи цялата информация за неговата/нейната идентичност?

Упражнение 14: Етнически групи

Цел: да се запознаят с различни етнически групи

Форма: дискусия

Продължителност: 1 учебен час

Предмети: „История и цивилизация“, „Български език и литература“,

Необходими материали: работа в клас

- ▶ Дайте задача на учениците да потърсят в тълковен речник определения за „българин“, „ром“, „турчин“, „евреин“, „арменец“ и т.н. Дискутирайте с учениците конотативното (допълнително) значение на тези думи? При какви се случаи и с какъв оттенък, позитивен или отрицателен, е то? Дайте примери.

Идентичността в бързо променящия се свят

Подобно на индивидите, обществата (етнически групи, нации), към които ние принадлежим, се променят с течение на времето, в следствие на тяхното взаимодействие със заобикалящата ги природна среда и връзката им с другите общности и култури. Но през XX век ритъмът и интензивността на промените в групите са нараснали значително и под въздействието на научната и техническа революция, особено модерните форми на транспорт, комуникации и масови медии (мобилни телефони, телевизия, интернет, сателит и др.) Днес този процес е известен като глобализация.

Глобализацията е основно икономически феномен, но тя има важни социални и културни въздействия. Част от тази тенденция е хората в почти всички части на света, особено за младите да предпочитат продукти за масова консумация, които са световно рекламирани, като музика, филми, телевизионни програми, грехи, заведения за бързо хранене.

Важно за индивидите и обществата, които живеят в днешния бързо променящ се свят е да се приспособят към разумна промяна, без да се отказват от стойностни елементи в техните традиции.

Нематериалното културно наследство и идентичност

Хората се изразяват по най-различни начини, чрез музика, танци, рисуване, литература и театър. За отделните етнически групи, това е важна част от себеизразяването. Традиционните форми на изразяване – песни, танци, приказки, митове и т.н. играят важна роля в живота на хората от лична, семейна и групова гледна точка. Тези традиции оказват влияние върху социални и политически въпроси.

Упражнение 15:

Етнически групи и нематериално културно наследство

Цел: да разберат ценността и приноса на отделните етнически групи за изграждане нематериалното културно наследство

Форма: дискусия

Продължителност: 2 учебни часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Изобразително изкуство“, „Музика“, „Чужд език“

Необходими материали: работа в клас

Представете музикалния феномен на ромския цигулар Венци Такев, като израз на идентичността на ромската група.

- ▶ Използвайте ресурсите на интернет, за да запознаете учениците с някои от най-характерните фолклорни традиции на отделните етнически групи – българи, роми, турци, евреи, арменци и грузи.
- ▶ Нека учениците отбележат в таблицата по-долу със знака „X“, за коя етническа група са характерни изброените елементи на нематериалното културно наследство:

	Българи	Роми	Турци	Евреи	Арменци
1. Песента „Чаѝе Шукарѝе“					
2. Танцът „ръченица“					
3. Вицовете за Крикор и Гарабег					
4. Приказките за Настрагин Ходжа					
5. Митът за Моисей					

Живи човешки съкровища

Един от най-ефикасните начини за трайно съхранение на нематериалното културно наследство е грижата хората, които го олицетворяват, да продължават да усъвършенстват своите знания и умения и да ги предават на следващите поколения. Във връзка с това е необходимо да се определят пазителите на това наследство и да се признае официално тяхната роля като такива.

Ето защо, за да се гарантира опазването на нематериалното културно наследство, ЮНЕСКО предлага на държавите-членки да създадат национални системи от «Живи човешки съкровища».

Упражнение 16:

Да празнуваме различията!

Цел: да сплоти училищната общност чрез споделяне и празнуване на традиции от различни етнически общности

Форма: училищен фестивал

Продължителност: 8 часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Математика“, „Човекът и природата“/„Биология и здравно образование“/„Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“, „Изобразително изкуство“, „Музика“, „Физическо възпитание и спорт“, „Чужд език“

Необходими материали: училищна зала или салон

- ▶ Организирайте училищен фестивал, в който различните етнически групи да бъдат представени чрез характерни за тях музика, танци, поезия, специфични обичаи. Училищният фестивал може да бъде организиран пог формата на панаир, където различните групи в отделни шатри могат да представят – храна, костюми, сувенири.

Ключовите въпроси при организирането на подобен фестивал са:

- Какъв е форматът на фестивала?
- Могат ли да се включат всички учебни предмети във фестивала, така че развиват различни умения - комуникационни, математически, творчески, познаване и разбиране на света, физическо развитие?
- Могат ли да се формират различни зони – за игра, конструиране, писане, четене, движение, творчество, спорт или музика?

- Необходими ли са специални грехи и костюми?
- Необходимо ли е специално оборудване - компютри, проектори, екрани, табла и т.н?
- Кои художествени текстове са интересни за събитието?
- Какви храни и напитки са подходящи, за да бъде празникът истински?
- Какви дейности или дарителски акции могат да се организират, за да се подкрепи събитието?
- Какви специални гости могат да се поканят?
- Какви други събития или места могат да се посетят, които са свързани със събитието?
- Каква декорация или визуализация е необходима?
- Може ли да се представи специално поздравление, песен или музика за събитието?

София и етническите групи

„Всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права.“

Конституция на Република България, чл. 6, ал. 1

„Всички граждани са равни пред закона. Не се допускат никакви ограничения на правата или привилегии, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние.“

Конституция на Република България, чл. 6, ал. 2

В Република България всяко лице, принадлежащо към етническо, религиозно или езиково малцинство, има правото да избере дали да бъде третирано като принадлежащо към дадено малцинство или не, без от това да произтичат каквито и да било неблагоприятни последици. Това право намира своята реализация при преброяванията на населението, при които всеки доброволно посочва своята етническа принадлежност, майчин език и вероизповедание, а ако желае – може и да не направи това.

Според преброяването на населението от 2011 г. хората в София, които са отговорили на доброволния въпрос за етническа принадлежност са 1 178 331 души, от тях като българи са се определили 1 136 433, като роми - 18 284, като турци 6 526, а 9 848 са се определили от друга етническа група: евреи, арменци и грузи. Не са се определили 7 240 души.

Упражнение 17: Софийски квартали

Цел: да определят различните групи, които са повлияли върху имената на кварталите в София

Форма: проучване

Продължителност: 6 учебни часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Информационна технология“, „Чужд език“

Необходими материали: работа в клас, карта на София, цветни моливи, маркери, химикалка, компютър, проектор, интернет

Първо, определете три различни цвята, с които ще отбележите три различни групи на картата.

Произход на имената на кварталите:

- Турски
- Български
- Латински

След това използвайте Справката „Произход и история на софийските квартали“, за да отбележите мястото на картата, с правилния цвят от легендата.

Източници: Димо Казасов „Улици, хора, събития“; Светлин Кираджиев „София каквато е била 1878-1943“; Георги Тахов, „От Средец до София“; Анна Монеджикова „София през Вековете“; „София 120 години столица“ на БАН.

Квартал	Произход и история
„Лозенец“	От турското „Корубаглар“, което означава „лозя в гората“ или „изсъхнали лозя“.
„Банишора“	От българското „бавно течаша вода“.
„Обеля“	От българското „обел“ (гора, обградена с обелени колове) и забел (бранище, гребна гора). Думата е производна и от глагола беля или обеля.
„Разсадника“	Горски разсадник, който общинските власти създали в началото на XX век до жп линията за Кюстендил.
„Филиповци“	От латинското име „Филип“ по време на кръстоносните походи.
„Овча купел“	От българското „купел“, което означава вълна, т.е. "овча вълна".
„Слатина“	От българското „височина над София“
„Подуене“	От българското „под“, „обор“
„Враждебна“	От българското „враждане“, „преследване“
„Дървеница“	Дървена къща
„Красна поляна“	Булина ливада е предишното име на квартала. Земята се е притежавала на туркинята Айше Ризебегова.
„Факултета“	Наречен на птицевъдна станция на Агрономическия факултет, построена около 1922 г.
„Малашевци“	Планина, която се намира на границата между България и Македония. Оттам са се преселили семейства, които са основали квартала.
"Гевгелийски"	Местност в Македония.
„Бояна“	От българското „бойан“ болярин, веломожа.
„Драгалевци“	От българското „силни, смели войници“.
„Орландовци“	От латинското име „Орландо“.
"Хладилника"	Носи името на хладилни складове, построени върху отклонение на околоръстната железопътна линия.
"Захарна фабрика"	Кръстен на изградената през 1898 г. захарна фабрика.
„Дианабад“	Приел името на едноименна лятна къпалня, създадена през 1931 г.
"Мотописта"	Застроен около територията на мотописта "Витоша".
„Хиподрума“	Взема името си от софийския хиподром, построен по настояване на цар Фердинанд.
„Горна баня“	От турското „Юкаръ баня“.

1. Запознайте учениците с имената на кварталите, които имат турски произход. В изследването на произхода и историята на имената на кварталите може да откриете интересни истории за миграции и заселване. Анализирайте модела „Малашевци“. Защо бежанците от Македония са наменували квартали с местности оттам?
2. Попълнете картата с цветовете.
3. Дискутирайте следните въпроси: Какво показва попълнената карта за разнообразието на града? Какви групи са оставили своя отпечатък тук? Защо?
4. Какво научавате от имената на кварталите за самото място? (Екосистемата е разнообразна – гори, реки, минерални извори, лозя, градини и т.н.)

Упражнение 18:

Софийски забележителности

Цел: по-добро отразяване на идентичността като изследваме материалното наследство чрез религиозните храмове

Форма: проучване

Продължителност: 2 учебни часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Информационна технология“, „Изобразително изкуство“, „Музика“, „Чужд език“

Необходими материали: работа в клас, чужд език, география, интернет

- Разделете класа на четири групи, всяка от които да направи проучване за един от следните храмове: православна църква „Света Неделя“, католически храм „Свети Йосиф“, сжамия „Баня баши“, Синагогата, в които да опишат историите на храма и кои характерни символи на съответната религия са намерили място в архитектурата на софийските религиозни храмове. Каква религия изповядват ромите? Защо нямат собствен религиозен храм?

Упражнение 19:

Общината решава за бъдещето на историческа част от града

Цел: по-добро разбиране на последиците от развитието върху културното наследство

Форма: ролева игра

Продължителност: 4 учебни часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Математика“, „Човекът и природата“/“Биология и здравно образование“/“Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“, “Чужд език“

Необходими материали: работа в клас, чужд език, география, социални науки, интернет

- ▶ Организирайте ролева игра в клас, като имате предвид следната хипотетична ситуация.

Общината е разработила план за развитие, който се отнася за историческия център на града, в който вие живеете. Центърът на града е старинен и включва исторически сгради. Сградите представляват израз на културната идентичност. Но в същото време тези сгради не отговарят на условията за безопасност и модерните стандарти за живот. Ако планът за развитие бъде приложен, тези сгради ще бъдат разрушени и ще бъдат построени модерни жилищни сгради. Някои представители от местната власт подкрепят плана за развитие, други са против. Днес двете групи ще се срещнат и ще дискутират дали да се приеме плана.

- ▶ Разделете класа на пет групи:
 1. Групата от местната власт, която е „за“ плана.
 2. Групата от местната власт, която е „против“ плана.
 3. Граждани, които живеят в тези къщи.
 4. Експерти (архитекти, инженери, изкуствоведи и т.н.).
 5. Представители на медиите.
- ▶ Изберете председател и двама заместник-председатели, които да водят дебата и протоколчик, който да записва дебата.
- ▶ Използвайте и дискутирайте заплахите, които застрашават културно наследство.

Упражнение 20: Мултикултурно обучение

Цел: по-добро разбиране на връзката между културно наследство и идентичността

Форма: ролева игра

Продължителност: 4 часа

Предмети: „Чужд език“, „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Математика“, „Човекът и природата“/„Биология и здравно образование“/„Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“, „Изобразително изкуство“, „Музика“,

Необходими материали: работа в клас, достъп до интернет

- ▶ Разделете класа на групи. Дайте задача на всяка група да напише кратка презентация по следната тема:
 - моето училище
 - моят клас
 - моят град
- ▶ Разменете презентациите с ученици от други европейски столици. Какво получихте като отговор? Какво научихте, след като ги сравнихте?
- ▶ Дискутирайте как новите начини за комуникация позволяват да обменяте информация, по начин, който не е бил възможен за вашите родители?

Идентичност и местни хора

Полезно е да изучаваме начините, по които местните хора се отнасят към тяхното природно и културно наследство, за да разберем важността на личностната, груповата и националната идентичност и как тя може да бъде идентифицирана и поддържана, например чрез опазване на културно наследство.

Упражнение 21:

Сподели София!

Цел: по-добро разбиране на връзката между културно наследство и идентичността

Форма: интервю

Продължителност: 4 учебни часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Математика“, „Човекът и природата“/„Биология и здравно образование“/„Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“, „Чужд език“

Необходими материали: работа извън клас

- ▶ Поставете задача на учениците да направят портрети и интервюта с представители на различни етнически групи в София, които да споделят своите спомени за София, за квартала, в който живеят, за рода, от който произлизат, за най-интересната история, свързана с родния им град. Чувстват ли се софиянци? Защо да? Защо не? Какво обичат и какво не харесват в столицата? Направете изложба с най-добрите фотографии и интервюта.

Обобщение: Шареният град. Нематериално културно наследство и идентичност.

Изобразително изкуство, музика, спорт

Нарисувайте портрети на хора от различни етнически групи, които населяват София. Пресъздайте сцени от живота на различните групи, които представят творческия гений на човека и отразяват различните идентичности на техните автори.

Намерете музикални образци, които изразяват различни културни идентичности във вашия град.

Открийте и практикувайте спортове, характерни за различни народи и националности.

Чужди езици

Прочетете текст на чужд език и намерете думи, които са същите във вашия собствен език, дискутирайте защо тези думи са подобни и как този факт се влияе от културните връзки между отделните държави

Преведете на друг език брошура за събитие или факт от нематериалното културно наследство, свързано с различните групи от София. Намерете гуми и идеи, които трябва да бъдат обяснени допълнително и които са слабо застъпени в оригиналния текст, дискутирайте каква е връзката им с идентичността на хората.

Природни науки и география

Изследвайте традиции и обичаи на отделените групи, които се практикуват на територията на Столична община и които илюстрират взаимодействието между хората и географското разположение.

История

Използвайте ролева игра за софийска забележителност, за да насърчите учениците да бъдат съпричастни към хората, които са построили мястото или които живеят около него.

Български език и литература

Напишете есе защо е важно да се запази културната идентичност и развиете някои от своите идеи в кратки сценки.

Участвайте в състезание, в което учениците в петминутна реч защитават опазването на събитие, традиция, обичай на отделна етническа общност.

Прочетете и дискутирайте роман или разказ, който се отнася до идентичността и е свързан с нематериалното културно наследство на столицата, след това учениците да напишат собствени истории по темата.

Намерете дали има подходящи пиеси, които да разглеждат концепцията идентичност, свързана с природни или културни забележителности.

Математика и информационни технологии

Използвайте символи и орнаменти от различни религии, за да илюстрирате различни геометрични фигури и да решавате задачи чрез тях.

Потърсете в глобалната мрежа примери за орнаменти, които илюстрират различни религиозни вярвания и които могат да бъдат намерени около нас.

Философия и религиозни вярвания

Използвайте планове и фотографии на религиозни храмове като допълнителен ресурс, за да илюстрирате системата от вярвания на различни народи.

Наблюдавайте и разберете символите, когато посещавате религиозен храм – църква, джамия, синагога.

ЗЕЛЕНИЯТ ГРАД. Природно наследство.

Цели

Знания

Да помогне на учениците да получат знания и разбиране за:

- връзката между природно и културно наследство и взаимодействието между хората и природата;
- природното наследство като защитени територии, важни за опазването на биоразнообразието и застрашените растения и животни;
- за съществуващите екологични рискове, пред които сме изправени, както и търсене на решения за тяхното преодоляване.

Нагласи

Да насърчи учениците:

- да развият отговорност за опазване на околната среда;
- към природозащитно поведение;
- към устойчивото управление на природните ресурси;
- за съществуващите екологични рискове, пред които сме изправени, както и търсене на решения за тяхното преодоляване.

Умения

Да помогнат на учениците да развият възможности, за да:

- участват в опазване на околната среда, особено на защитените местности;
- да участват в процеса на устойчиво развитие за бъдещето на планетата и на нейните обитатели;
- да имат водеща роля в опазването на околната среда.

Младите хора и опазването на природната среда

Опазването на природното наследство може да има ключова роля за опазване на околната среда, за неговото културно и природно разнообразие, взаимодействието между хората и природата.

Опазването на природното наследство помага да се адресират ключови екологични проблеми – застрашителното нарастване на изчезващите видове растения и животни, в резултат, на което намалява биоразнообразието на различни региони. Опазването на природното наследство е важно да се разглежда в контекста на устойчивото развитие, където опазването на защитените територии трябва да е балансирано с нуждите и икономическото развитие на местните общности. Важно е да се отчита и взаимовръзката между културно и природно наследство.

Поради тези причини Конвенция за опазване на културното и природно наследство на ЮНЕСКО играе ключова роля и предоставя възможности за реализиране холистичен подход към опазване на околната среда.

Природното наследство, включено в Списъка на ЮНЕСКО защитава растителни и животински видове, екосистеми, геологически места, екологични и биологични процеси, естествени хабитати и места с изключителна естетическа стойност.

В тази връзка младите хора могат да имат ключова роля и да участват ефективно в опазване на околната среда. Необходимо е те да са запознати с проблемите и предизвикателствата, пред които се изправят в този процес. Като знаят за ролята на международни организации, като ЮНЕСКО, младите хора могат много да помогнат.

Упражнение 22:

Природен парк „Витоша“ - биоразнообразие

Цел: да се осведомят за биоразнообразието в природен парк „Витоша“

Форма: проучване

Продължителност: 2 учебни часа

Предмети: „Човекът и природата“/“Биология и здравно образование“/“Химия и опазване на околната среда“, „География и икономика“, „Математика“, „Информационна технология“, „Физическо възпитание и спорт“, „Чужд език“

Необходими материали: работа в клас, достъп до интернет

- ▶ Какво представлява биоразнообразието в природен парк „Витоша“? Какви са типичните видове?
- ▶ Помолете учениците да оценят и класифицират от сайта на природен парк „Витоша“ типични видове в следните категории:
 - фауна

- растителност
 - гори
 - тисово находище
- ▶ Дискутирайте изводите и направете сравнение, къде другезде в България и света се срещата тези видове.

<http://park-vitosha.org/>

Упражнение 23:

Витоша – екологични проблеми

Цел: да да определят основните екологични проблеми, пред които е изправена Витоша и тяхната връзка с културното и природно наследство

Форма: проучване

Продължителност: 4 учебни часа

Предмети: „Човекът и природата“/“Биология и здравно образование“/“Химия и опазване на околната среда“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Математика“, „Информационна технология“

Необходими материали: работа в клас, извънкласни дейности, достъп до интернет

- ▶ Помолете учениците да направят списък на основните екологични проблеми, пред които е изправена Витоша – ерозия, обезлесяване, промени в климата и други. Нека определят от местно, регионално, национално или глобално са тези проблеми.
- ▶ Работи ли се по тези екологични проблеми? Как? На какво ниво – местно, национално, международно?
- ▶ Помолете учениците да направят наблюдение на публикациите в медиите по тези проблеми за една седмица и дискутирайте техните изводи.

Опазване на биоразнообразието

Биоразнообразието е термин, който се използва, за да обозначи цялата жива природа, която ни заобикаля – различни растения, животни, микроорганизми, техните гени и екосистеми.

Биоразнообразието е онази тънка кора от земната повърхност, известна като биосфера, не по-дебела от 20 км, която е дом за целия живот на планетата.

Човекът е част от биологичното разнообразие – той живее сред него, променя го, моделира го, но и биоразнообразието оказва влияние върху човека. Оцеляването на човека като биологичен вид е немислимо без оцеляване на биоразнообразието. Ето защо е изключително важно неговото опазване, съхраняване, поддържане и защита.

Най-голямата опасност за биоразнообразието е неговата загуба, която може да се дължи на различни фактори. В миналото това са били глобални промени в климата, природни стихии, метеорити, вулкани, земетресения. В днешно време най-голямата опасност пред биоразнообразието е човекът. В глобален мащаб това е индустриалното замърсяване, изсичането на тропическите и екваториални гори, пресушаването на големи влажни зони и настъпването на пустините. В локален план това са интензивното строителство, прокарването на пътища, ветрогенератори и водноелектрически централи, браконьерство и неустойчиво използване на горските ресурси, внасяне на неприсъщи растителни и животински видове.

Упражнение 24:

Природен парк „Витоша“ - заплахы пред биоразнообразието

Цел: да идентифицира възможни заплахы пред биоразнообразието на природен парк „Витоша“

Форма: посещение на място; проучване

Продължителност: 2 учебни часа

Предмети: „География и икономика“, „Български език и литература“, „Математика“, „Човекът и природата“/“Биология и здравно образование“/“Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“, „Физическо възпитание и спорт“, „Чужд език“

Необходими материали: работа в клас, посещение на място, достъп до интернет

- ▶ Попитайте учениците, кои от следните заплахы пред биоразнообразието са валидни за Витоша:
 - промяна на хабитатите (изчезване на хабитати, заради селскостопанска дейност или строителство);
 - нови видове (видове, които могат да унищожат местните и да се конкурират с тях за хабитат);
 - замърсяване: звуково, въздух, вода, почви;
 - друго.
- ▶ Попитайте учениците, дали знаят за намаляване на броя растения, птици, животни, които са характерни за Витоша?

- ▶ Предприети ли са мерки за защита на тези видове и спиране на този процес?
- ▶ Планирайте и осъществете екскурзия до планината и направете проучване на биоразнообразието. Поканете родителите и покажете резултатите на учениците. Попитайте родителите дали преброените растителни и животински видове са били повече, когато те са били ученици и сравнете резултатите.

Културно разнообразие. Биоразнообразие.

Културното разнообразие и биоразнообразието трябва да се защитават и опазват заедно. Знанието на местните хора, което имат за ресурсите и как те могат да бъдат управлявани е критичен ресурс за цялото общество.

В границите на природен парк „Витоша“ има различни паметници културата със световно, национално и местно значение, които могат да класифицират като:

- археологически;
- исторически;
- художествени.

Упражнение 25:

Витоша – културно наследство

Цел: да даде възможност на учениците да бъдат изследователи и пътешественици при определяне на културното наследство на Витоша

Форма: посещение на място

Продължителност: 8 учебни часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Човекът и природата“/“Биология и здравно образование“/“Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“, „Изобразително изкуство“, „Музика“, „Физическо възпитание и спорт“, „Чужд език“

Необходими материали: извънкласна дейност

Учениците обичат да бъдат изследователи и пътешественици, затова им дайте шанс по един вълнуващ начин да опознаят културното наследство на Витоша.

- ▶ Използвайте карти и сайта на природен парк „Витоша“ за културното наследство в Столична община за да начертаете маршрута.
- ▶ Дайте задача на учениците в свободното си време да посетят

различните забележителности и да изготвят кратък доклад със снимки, видео за мястото – история, какво са видели там, какво им е направило впечатление.

► След края на визитите направете рекламна брошура или видеоклип за маршрута и ги представете пред по-широка аудиторията в училище.

<http://park-vitosha.org>

Еволюция и изчезване на видовете

Еволюцията на видовете е естествен процес. Нови видове се появяват чрез генетични промени, други изчезват. Една от целите на биоразнообразието, ако е възможно да съхрани данни за еволюцията на видовете. Един от четирите критерии за природно наследство за включване в Списъка на ЮНЕСКО е:

„VIII Мястото да бъде изключителен пример, представящ важни етапи от историята на Земята, включващ паметници от миналото за живота, символи, произлизащи от геоложки процеси в развитието и формирането на релефа, или символи с геоморфоложки или физиографски особености.“

Природен парк Витоша може да бъде интересно място в това отношение. „Днешният облик на Витоша се е формирал в далечното минало, преди около 80 милиона години в края на мезозойската ера. На мястото, където днес се издига планината, се е намирало море. В него са се отлагали пластове пясъци, варовик и глина. Спокойният ритъм на тези процеси се нарушавал от засилена тектонска активност, съпроводена с планино-образователни движения. Земните пластове се нагъвали, смачквали и разцепвали. През сенон (горна креда) в района на Витоша започнала силна активна вулканична дейност. Под водите на морето се изливало голямо количество лава. След внедряване на магма в земната кора започва издигане на земната повърхност в района на Витоша. В резултат се оформя плутонично тяло (Витошкото ядро), което остава под повърхността на морето.

На мястото на Витоша в края на мезозоя и началото на неозоя възниква дълбока пукнатина с посока север-северозапад-юг-югоизток. В нея на четири последователни импулса се внедрява магма, образуваща четирите наставки на плутона: габрoва, монцонитова, левкосиенитова и граносиенитова.

Витошкият плутон, след неговото пълно застигане, започва да се изтласква нагоре. Разкъсва андезитовата покривка, от която остава само рамката. Най-много се издига в югоизточните си части, където се намират високите върхове на планината, докато северозападната част потъва и се покрива с терциерните наслаги на Пернишката котловина.

Най-високо издигнатите централни части на Витоша с върховете двухилядници, заедно с Черни връх (2292 м), както и голяма част от западните ѝ склонове, са изградени от скалите на Витошкия плутон.

Обгърнат от своеобразен андезитов пръстен, който оформя стръмните северни склонове на софийските квартали Княжево, Бояна, Драгалевци, Бистрица и Железница. В плутона са разположени върховете Камен дел, Купените, Боянският водопад и други. В южните части на плутона са пещерата Духлата и изворът Живата вода при с. Боснек в долината на р. Струма.“

Източник: <http://park-vitosh.org>

Упражнение 26:

Имало ли е динозаври в София?

Цел: да научат повече за геоложката история на територията на днешна София и Витоша

Форма: упражнение

Продължителност: 4 учебни часа

Предмети: „География и икономика“, „Математика“, „Човекът и природата“ / „Биология и здравно образование“ / „Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“, „Изобразително изкуство“

Необходими материали: работа в клас, хартия, цветни моливи, линийка, достъп до интернет

- ▶ Дайте задача на учениците да направят хронология на отделните периоди в геологията и какви видове са били характерни за отделните периоди, като ги илюстрират с картинки (например, за мезозойска ера, триаски период, преди 248-205 милиона години са характерни папрати, ихтиозавър, плезиозавър, крокодил, костенурка и други), за да видят как се е променяла земната повърхност през различните периоди.
- ▶ Дискутирайте кога тези същества са изчезнали от лицето на Земята и какви са причините? Какъв щеше да бъде живота на планетата ни, ако тези животни се бяха запазили до днес?
- ▶ Сравнете изготвената хронологична таблица с геоложкото развитие на планината Витоша и направете предположения какви видове са били възможни по това време.
- ▶ Дискутирайте изводите. Има ли днес следи от тези времена?

Упражнение 27:

Витоша – част от природното наследство на България

Цел: по добро разбиране на критериите за номиниране на забележителности

Форма: упражнение

Продължителност: 2 учебни часа

Предмети: „Човекът и природата“/“Биология и здравно образование“/“Химия и опазване на околната среда“, „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Математика“, „Информационна технология“, „Изобразително изкуство“, „Музика“,

Необходими материали: работа в клас, хартия, цветни моливи, линейка, достъп до интернет

- ▶ Разделете класа на четири групи, като на всяка група дайте задача да даде аргументи за номиниране на Витоша в Списъка на ЮНЕСКО, като използва един от четирите природни критерии. Всяка група трябва да избере говорител, който да представи резултатите пред останалите.
- ▶ Дайте задача на учениците да измислят мото и да направят дизайн на плакат за кампания, която да работи за номинацията, като част от световното природно наследство.

Устойчиво развитие

Нуждата от запазване на баланс между човешката дейност и околната среда е заложен в Конвенцията на ЮНЕСКО. Определението за културно и природно наследство напомня на цялата международна общност, че взаимодействията между хората и околната среда са фундаментални за устойчивото развитие.

Различните заплахы, които застрашават околната среда и които са в резултат на икономическото развитие трябва да бъдат управлявани по начин, който да защитава биологичното и културно разнообразие. Ефективният подход за това е баланс в опазването на природното и културно наследство и ограниченията, трябва да бъдат съпътствани от възможности за устойчиво развитие, така че местните хора да са заинтересовани да участват в усилията по опазването.

Упражнение 28:

Построяване на нови ски писти в природен парк „Витоша“

Цел: да се разберат различните интереси и гледни точки по отношение на развитието, туризма и природното наследство

Форма: ролева игра

Продължителност: 4 учебни часа

Предмети: „Математика“, „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Човекът и природата“/„Биология и здравно образование“/„Химия и опазване на околната среда“,

Необходими материали: работа в клас, извънкласни занимания, работен лист за построяване на ски писти в Национален парк „Витоша“ - кратко описание

- ▶ Разделете класа на пет групи и раздайте копие от работния лист на всяка група. Помолете учениците да свържат всяка позиция с определена роля. Раздайте всяка роля на отделна група от 1 до 5. Помолете всяка група да развие позицията на ролята, за която отговарят.
- ▶ Дайте достатъчно време на учениците да развият своите позиции, след това всяка група трябва да избере един член, който да представи позицията на групата в публичен дебат, организиран в класната стая, където всеки да защити различните гледни точки. Всяка група трябва да излъчи и по един член на журито, което ще реши след края на дебата дали магистралата да бъде построена. Дискутирайте взетото решение.

РАБОТЕН ЛИСТ

ПОСТРОЯВАНЕ НА СКИ ПИСТИ В ПРИРОДЕН ПАРК „ВИТОША“

Последното нещо, от което се нуждае Витоша са повече от съществуващите ски писти, защото те в голяма степен ще унищожат местността. Това просто ще промени начина, по който функционира паркът. Пристигането на многобройни туристи ще изисква построяването на нова туристическа инфраструктура, която към този момент не може да бъде изпълнена.

Директор на на Национален парк

По същество, това е отговор на увеличаващия се брой туристи към планината. Витоша ще бъде на място за всички, а ние от години по никакъв начин не използваме ефективно. Ски пистите могат да привлекат нови туристи, и това може да увеличи туристическата индустрия два или три пъти.

Председател на Общинския съвет

Ски пистите ще наложат изсичането на гори и ще оголят в значителна степен планината за силните ветрове. Създаването на басейн за изкуствен сняг може да нанесе значителни промени в тази деликатна екосистема и да доведе до разрушаване на района.

Горски служител

Пейзажът е наистина забележителен. Но Витоша трябва да бъде включена като международна ски дестинация и да привлече големи инвеститори.

Министър на туризма

За баланс бих искал да кажа, че не виждам опасност в предложението, ако проектът се изпълни по всички екологични норми. Освен това проведеното предварително проучване не показва, че публичните разходи не са прекалено големи, защото има заинтересовани инвеститори. Този проект ще донесе полза за туризма и общността на София, което е важно за увеличаване доходите на хората.

Журналист

Упражнение 29:

Да „осиновим“ културен/природен обект

Цел: да насърчи учениците да се включат в действия по почистване на културни и природни забележителности

Форма: посещение на място

Продължителност: 8 учебни часа

Предмети: „Човекът и природата“/“Биология и здравно образование“/“Химия и опазване на околната среда“, „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Физическо възпитание и спорт“

Необходими материали: извънкласни дейности, чували за отпадъци, ръкавици, работни грехи, лопати и гребла

Замърсяванията най-често се отнасят към свръхконсумацията и отпадъците. Скъпото и устойчиво използване на ресурси, заедно с рециклирането е решението на проблема. Всички ние трябва да видим как в ежедневието си животът се справя с това предизвикателство.

- ▶ Направете посещение на близък до училището културен или природен обект и го изследвайте от гледна точка на наличието на отпадъци, събирането им, извозването и преработването им. Обърнете специално внимание на ролята на ромската група при събирането и преработката на отпадъци? Как те могат да бъдат привлечени и включени в кампанията ви? Направете кампания за почистването на обекта и направете план с предложения как устойчиво да бъде решен проблема. Поканете различни експерти, ако е културен обект – археолози, историци и други, ако е природен – еколози, биолози и т.н., които да ви дадат повече информация.
- ▶ Изпратете вашите предложения до Общината, фирмите-концесионери по почистване и раздельно събиране на отпадъците. Поискайте подкрепа от тях, за да „осиновите“ мястото и да се грижите за него дългосрочно.

Обобщение: Зеленият град. Природно наследство.

Изобразително изкуство, музика, спорт

Изберете с учениците природна забележителност на територията на Столична община и направете скици, графики, рисунки.

Направете графити кампания на стена във вашето училище за биоразнообразието в района и привличане на вниманието към опазване на околната среда.

Организирайте в двора на училището забавни игри под мотото „Сливи за смет“ и ги озвучете с подходяща музика.

Чужди езици

Осъществете контакт и връзка с училище в чужбина и обменете опит по екологичните проблеми и решенията, които търсите за опазване на околната среда.

Природни науки и география

Направете определител на застрашените видове растения и животни на Витоша и Люлин планина

Организирайте екскурзия на място с изследователска цел – геоложка, биологична, екологична или друга.

Вземете проби от софийските реки и се опитайте да определите замърсяванията.

История

Изберете част от природното наследство на София, проучете формата на земеползване в миналото и сега и направете предположение за бъдещи заплахи при опазването му.

Български език и литература

Определете природно място в София, което е застрашено от екологична катастрофа и направете рекламна кампания за предотвратяването ѝ.

Математика и информационни технологии

Направете проучване за различните видове на Витоша – насекоми, риби, растения, птици, животни, заплашени от изчезване и изчислете процента им.

Социални науки

Направления антропологическо проучване и икономическо проучване за ролята на отпадъците – какви социални групи се занимават с тях, какъв е пазарът, какви възможности предоставят.

СЪВРЕМЕННИЯТ ГРАД. Културно/природно наследство и туризъм.

Цели

Знания

Да помогне на учениците да получат знания и да разберат:

- тенденциите в туризма и тяхното потенциално въздействие върху забележителностите на културното и природно наследство;
- как туризмът може да помогне, за да се научи повече за културното наследство на различни култури, техните ценности и традиции;
- необходимостта при управлението на забележителностите да бъде включено и управлението на туристическия поток.

Нагласи

Да насърчи учениците:

- да разберат необходимостта от въвеждането на нови форми за туризъм, които водят до висока оценка на забележителностите и тяхното опазване
- да обсъждат отражението на масовия туризъм върху консервацията на забележителностите от културното и природно наследство

Умения

Да помогне на учениците да развият своите способности, за да:

- научат как да интерпретират и анализират статистически данни, да разберат по-добре взаимосвързката между тенденциите в туризма и опазването на културното и природно наследство;
- придобият основни умения да бъдат екскурзоводи на забележителности от културното и природно наследство;

- посещават културни и природни забележителности по респектиращ и отговорен начин;
- развият творческо мислене при представянето на забележителностите от културното и природно наследство като отчитат както ползата от туристите, така и консервацията и опазването на забележителностите.

Туризмът: световен феномен и голям бизнес

Един от най-големите световни феномени през последните 40 години е увеличаването на масовия туризъм. Той има значителен ефект върху броя на хората, които посещават световните културни и природни забележителности.

Поради бързото развитие на транспортните технологии, повишения стандарт на живот, по-големите платени отпуски и свободно време, хората никога не са пътували повече, отколкото го правят днес. Например, през 1950 г., Световната организация по туризъм (СОТ), оценява, че в световния туризъм са се включили 25 милиона души, докато през 1999 г. те вече са 664 милиона, което 50 години по-късно е повече от 25 пъти увеличение. СОТ предвижда 1,6 милиарда туристи през 2020 г.!

Много хора са привлечени да откриват нови места и тъй като забележителностите от Списъка на ЮНЕСКО са с универсална ценност, много от тях избират да ги посетят. Поради повишения брой на хора, които живеят в големите градове, те често предпочитат да пътуват до места, известни със своята природна красота и до световни природни забележителности. Подобни пътувания се определят като екологичен туризъм, докато културният туризъм се отнася при пътувания до културни забележителности.

туризъм *м.* Пътуване, разходки из поля, гори и планини, в своята или в чужди страни, за отмора, развлечение или с познавателна цел.

Български тълковен речник

турист *м.* и *туристка* *ж.* Които се занимава с туризъм; екскурзиант; излетник.

Български тълковен речник

Туризмът често се свързва с развитието, тъй като осигурява работни места и обикновено така желаната валута. Например, през 1950 г. е оценено, че туристите са изхарчили 2,1 милиона долара, в сравнение с 2000 г., когато те са изхарчили 486 милиарда долара.

За повече информация, относно тенденциите в туризма, можете да посетите интернет сайта на Световната организация по туризъм:

<http://www2.unwto.org>

Упражнение 30:

София – туризъм в цифри

Цел: да научи повече за тенденциите в туризма на столицата и въздействието на броя на туристите върху града

Форма: проучване

Продължителност: 2 учебни часа

Предмети: „География и икономика“, „Математика“, „Човекът и природата“/„Биология и здравно образование“/„Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“,

Необходими материали: работа в клас, статистически данни за София, калкулатор, интернет

- ▶ Покажете на учениците Таблица 1 от работния лист (ако е възможно направете фотокопие за всеки ученик). Обяснете им данните и осигурете още информация за събиране, интерпретиране и използване на статистика. Дайте им задача да изчислят съотношения.
- ▶ Представете на учениците Таблица 2 от работния лист и дискутирайте какви са предимствата на София в сравнение с другите европейски столици. Какво значение има културното богатство на изброените столици за привличане на туристи? Кои от тези столици притежават забележителности от Списъка на ЮНЕСКО?
- ▶ Покажете на учениците Таблица 3 и 4 и дискутирайте връзката между броя на туристите, приходите в общината и значението за столичани.
- ▶ Какво влияние оказват културните институции и събития върху туризма в София?

РАБОТЕН ЛИСТ

СТАТИСТИКА ЗА СВЕТОВНИЯ ТУРИЗЪМ

Таблица 1

ПРОГНОЗНИ ПРИХОДИ ОТ НАСТАНЯВАНЕ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ОБЕКТИ ЗА 2012 В СОФИЯ

Категория	Цени за нощувка (лв.)	Брой реализирани нощувки	Прогнозни бруто приходи за 2012(лв.)
*****	141,8	334 108	47 376 514
****	119,4	526 290	62 839 026
***	91,6	267 547	24 507 305
**	49,7	122 886	6 107 434
*	43,3	169 410	7 335 453
ОБЩО			1 420 241

Източник: ОП „Туристическо обслужване“

През 2012 г. София попада в челната десетка на световните столици, чиито хотели предлагат най-добро съотношение „качество-цена“ (класация на туристическия портал www.hotel.info).

Таблица 2

СРЕДНИ ЦЕНИ НА НЯКОИ ТУРИСТИЧЕСКИ УСЛУГИ И ПРОДУКТИ В ЧАСТ ОТ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СТОЛИЦИ ЗА 2012 Г. В ЕВРО

	София	Истанбул	Любляна	Прага	Скопие	Варшава	Тирана
Обяд/вечеря в обикновен ресторант едно ястие	4,09	5,07	7,00	3,92	3,00	4,81	3,67
Обяд/вечеря за двама в средносъкп ресторант – по три ястия	20,45	24,30	35,00	23,55	19,50	28,85	18,90
Комбинирано меню в Макдоналдс - Big Mac Menu	3,58	5,07	5,15	4,71	4,00	3,85	3,00
Капучино	1,02	2,32	1,50	1,57	1,37	1,92	1,00
Кока кола/ Пепси кола (0,33 л/ бутилка)		0,85	2,00	1,10	1,14	0,77	1,00
Минерална вода (0,33 л/ бутилка)	0,50	0,42	1,45	0,78	0,81	0,48	0,55
Еднопосочен билет за градския транспорт	0,50	0,85	1,20	1,20	0,50	0,87	0,22
Месечна карта за градския транспорт	0,77	59,16	37,00	21,59	24,31	21,64	10,00
Таксиметров превоз за 1 км /	0,40	0,68	0,90	1,02	0,40	0,58	2,17

Източник: ОП „Туристическо обслужване“

Таблица 3

БРОЙ ПРЕНОЩУВАЛИ ЛИЦА В НАСТАНИТЕЛНАТА БАЗА НА СТОЛИЧНА ОБЩИНА ЗА 2011 И 2012

Пренощували лица 2011		Пренощували лица 2012	
Българи	Чужденци	Българи	Чужденци
324 092	449 913	341 788	486 671
774 005		828 459	

Източник: ОП „Туристическо обслужване“

Таблица 4

НАСТАНЯВАНЕ

Категория	Брой реализирани нощувки за 2012 г.	Очакван приход от туристически ганък (лв.)	Очаквани бруто приходи за 2012 г. (лв.)
*****	334 108	400 930	47 376 514
****	526 290	526 290	62 839 026
***	267 547	214 038	24 507 305
**	122 886	73 732	6 107 434
*	169 410	67 764	7 335 453
	1 420 241	1 282 753	148 165 732

Източник: ОП „Туристическо обслужване“

В София се намират:

- 5 от общо 15 за страната държавни културни институти в областта на музикалното и танцово изкуство;
- 6 от общо 38 за страната държавни културни институти в областта на театралното изкуство, както и 4 общински театъра;
- 27 от 127 музеи за страната, разполагащи с 2 710 871 експоната;
- 2 национални, 2 общински и множество частни художествени галерии;
- 7 от 23 национални училища за обучение по изкуство и култура;
- 130 от 177 издателства в страната;
- 120 читалища;
- 31 кинозали;
- 3 киноцентъра.

София е водещ център на музейното дело в България. Тук се намират най-важните музейни институции и водещите експозиции. Градът играе ключова роля по подготовката и изпращането на изложби в чужбина, в приемането на гостуващи изложби.

Едни от най-значимите културни събития, на които София е била домакин през 2012 г.:

- Sofia Rocks 2012 – най-мощният рок фестивал в България;
- Международен фолклорен фестивал 2012;
- Международен фестивал за уличен и куклен театър „Панаир на куклите” 2012;
- „Пиано Екстраваганца” – фестивал на световната класическата музика;
- Sofia Dance Week – фестивал за съвременен танц;
- Sofia Architecture Week – международен фестивал за архитектура;
- Sofia Contemporary – международен фестивал за съвременно изкуство;
- Sofia Film Fest – международен филмов фестивал.

Предимства и потенциални заплахи от туризма при опазването на културното наследство

Туризмът има много очевидни предимства. За градовете, забележителностите осигуряват работни места, обмен на валута, подобряване на инфраструктурата (например пътища, комуникационно оборудване, медицинско обслужване и други). Туристите успяват да натрупат впечатления от чудесата на света и в същото време да научат повече за различните страни, тяхната природна среда, култура, ценности и начин на живот, като по този начин промотират международното разбиращелство и солидарност. Ние често научаваме много повече за себе си от изучаването на другите.

Туризмът, обаче може да има и негативни последици. Например, милиони туристи посещават Храмът Боробудур в Индонезия, който се намира в много горещ и влажен регион. Докато чакат туристите да се върнат от туристическата обиколка, шофьорите на автобуси понякога оставят двигателите на автобусите да работят заради климатиците, които да осигурят комфорт на туристите. Въглеродният окис от изгорелите газове вероятно поврежда камъните на Храма.

Автомобилният трафик се превръща в най-голямата заплаха за много от забележителностите на световното културно наследство. Пътят до Стоунхендж във Великобритания е затворен, защото заплахва целостта на мястото. Предложението да бъде построена магистрала в близост до Пирамидите от Гиза до Дахшур е спряно от египетските власти, заради молба на ЮНЕСКО.

Конвенцията, отнасяща се за Списъка на забележителностите в опасност отбелязва сериозната заплаха „от бързото развитие на урбанистични и туристически проекти“. *Член 11, параграф 4*

Упражнение 31:

Предимства и потенциални заплахи от туризма в София

Цел: по-добро разбиране на предимствата и потенциални заплахи от туризма при опазването на културното наследство

Форма: дискусия

Продължителност: 2 учебни часа

Прегмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Човекът и природата“/“Биология и здравно образование“/“Химия и опазване на околната среда“, “Чужд език”

Необходими материали: работа в клас, два големи листа хартия

- ▶ Разделете класа на две групи и дайте задача на Група 1 да направи списък с предимствата на туризма за софийска забележителност. На Група 2 дайте задача направи списък със заплахите, които причинява туризма на забележителността.
- ▶ Поканете по един ученик от всяка група да представи работата на групата и дискутирайте как заплахите могат да бъдат ограничени.

Необходимост от нов тип туризъм

Туризмът позволява на хората директно да се наслаждават на разнообразието от култури, начин на живот и природни забележителности. Той осигурява на младите хора полезни интеркултурни обмени.

Туризмът може да причини икономически и социални дисбаланси, ако е даден приоритет за изграждането на туристическа инфраструктура (хотели, басейни, ресторанти и други), вместо на местна инфраструктура – училища, болници.

Необходим е нов тип туризъм, който подкрепя устойчивото екологично развитие и насърчава страните да препотвърждават своята културна идентичност, като правят своята култура и заобикалящата среда по-разпознаваема, като се грижат за туристите и им дават възможност да им се наслаждават. В същото време е необходимо да се установи истински интеркултурен диалог, основан на уважение и солидарност. Така например в страните с остър недостиг на вода, туристите могат да покажат солидарност, като спестяват вода, като не очакват техните кърпи и чаршафи да бъдат сменяни всеки ден.

Световното културно и природно наследство, туризмът и устойчивото екологично развитие

Масовият туризъм може да има сериозни последици върху поддръжката и опазването на културни забележителности (напр. влошаване на средата при голям брой туристи) и на природни забележителности (напр. внасяне на неприсъщи за даден район видове от туристи, замърсяване с туристически отпадъци и др.). Всяка забележителност, особено тези от Списъка трябва да бъдат правилно управлявани. Много е важно да се отчита приносът на младите хора при управлението на забележителностите, защото те са бъдещото поколение, което ще взема решения за тях.

Упражнение 32:

Културното наследство и туризмът – игра

Цел: да забавлява и да постигне разбиране за жизненоважни теми, включени в управлението на забележителностите и туризма

Форма: упражнение

Продължителност: 4 учебни часа

Предмети: „История и цивилизация“, „География и икономика“, „Български език и литература“, „Математика“, „Човекът и природата“/„Биология и здравно образование“/„Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“, „Изобразително изкуство“

Необходими материали: работа в клас, география, интерактивна карта на София с културни и природни забележителности с кратки описания

www.sofia-city.info

Правила:

- ▶ Разделете класа на малки групи от 2 до 4 ученика.
- ▶ През първия учебен час дайте на всеки отбор да си избере от сайта една софийска забележителност и да я проучи (данни, снимки, местоположение, характеристики и др.). Всеки отбор ще представлява тази забележителност по време на цялата игра. С помощта на учителя, всеки отбор трябва да подготви „план за привличане на туристи“ за избраната от тях забележителност.
- ▶ През втория учебен час, учениците започват играта. Всеки отбор хвърля зар и се придвижва до определеното място. След като отборите започнат да се движат върху играта, се дава време (от 10 до 30 минути), за да подготвят за задачата, определена от квадратчето. Ако отборът се провали в изпълнението на задачата, той не може да продължи напред. Когато някой отбор е в квадратчето ПЛАКАТ, той трябва да използва времето, за да нарисова плакат, който да промотира забележителността. Отборът, който пръв достигне квадратчето ФИНАЛ, успешно завършил задачите и нарисувал плакатите е победител.
- ▶ В четвъртия учебен час учениците могат да дискутират и да представят своите плакати.

Упражнение 32. Макет на изгровото поле.

<p>НАЧАЛО</p> <p>Вашата забележителност е включена в туристически маршрут. Представете плана за привличане на туристи на другите отбори.</p>	<p>ПЛАКАТ</p>	<p>ПЛАКАТ</p>
<p>ПЛАКАТ</p>	<p>ПЛАКАТ</p>	<p>ПЛАКАТ</p>
<p>Част от забележителността е рухнала поради лоша поддръжка. Направете списък с проблеми (поне 5) и решенията, които предлагате.</p> <p>ВЪРНЕТЕ СЕ НА НАЧАЛОТО.</p>	<p>Апелът за набиране на средства за консервация е успешен. Напишете този апел, като включите 7 причини защо трябва да получите тези пари.</p>	<p>Нов туристически хотел е построен. Менеджърът разбира важноста от опазване на културното наследство. Направете реклама на хотела, за да я публикувате в списание.</p> <p>ПРИДВИЖЕТЕ СЕ 4 КВАДРАТЧЕТА НАПРЕД</p>
<p>ПЛАКАТ</p>	<p>Прекалено много туристи посещават вашата забележителност, като причиняват вреди. Напишете 5 предимства и 5 недостатъка от туризма за забележителността.</p> <p>ВЪРНЕТЕ СЕ 11 КВАДРАТЧЕТА НАЗАД.</p>	<p>ПЛАКАТ</p>

<p>Забележителността е засегната от природно бедствие. Обяснете какво се е случило (имайте предвид характеристиките на мястото и разрушенията)</p> <p>ВЪРНЕТЕ СЕ НА НАЧАЛО</p>	<p>ПЛАКАТ</p>	<p>Има много боклуци и замърсявания на вашата забележителност. Напишете 5 начина , за да разрешите този проблем.</p> <p>ВЪРНЕТЕ СЕ НА №4</p>
<p>Информационният център на вашата забележителност е критикуван заради липсата на условия. Напишете писмо до посетителите, като ги молите за дарения, за да бъде реновиран центъра.</p>	<p>ПЛАКАТ</p>	<p>Рекорден брой туристи са посетили вашата забележителност. Събраните пари позволяват да започнете възстановителна програма. Кои са основните приоритети и защо? Представете го без да използвате гуми.</p> <p>ПРИДВИЖЕТЕ СЕ 5 КВАДРАТЧЕТА НАПРЕД</p>
<p>Комисията за опазване на забележителности критична по отношение на Вашата забележителност в своя петгодишен доклад. Какви са мотивите ѝ?</p> <p>ВЪРНЕТЕ СЕ 9 КВАДРАТЧЕТА НАЗАД.</p>	<p>ПЛАКАТ</p>	<p>Вашата забележителност е заснета по националната телевизия.</p> <p>ПРИДВИЖЕТЕ СЕ 3 КВАДРАТЧЕТА НАПРЕД</p>
<p>Вашият хотел е затворен, защото покривът му тече.</p> <p>ВЪРНЕТЕ СЕ 5 КВАДРАТЧЕТА НАЗАД.</p>	<p>ПЛАКАТ</p>	<p>ФИНАЛ</p>

Упражнение 33:

„Добрият“ и „лошият“ турист

Цел: да създаде у учениците навици за отговорно туристическо поведение

Форма: ролева игра

Продължителност: 4 учебни часа

Предмети: „География и икономика“, „Български език и литература“, „Математика“, „Човекът и природата“/„Биология и здравно образование“/„Химия и опазване на околната среда“, „Изобразително изкуство“, „Музика“

Необходими материали: широко място за осъществяване на ролевата игра, работа в клас, извънкласна дейност, интерактивна карта на София, интернет

- ▶ Поканете учениците да напишат и изиграят сценка за лошо възпитан турист, който се отнася с неуважение към мястото, оставя боклуци, рисува и граска, подиграва се на местните традиции и обичаи и който се интересува най-вече от личния си комфорт. Възпитаният турист иска да научи повече за местните традиции и култура (история на мястото, местни занаяти и изкуство, музика, храна, облекло и др.). След като сценката е написана и изиграна от учениците, дискутирайте как лошо възпитания турист може да се промени в човек, който се интересува от посещението на местни и световни забележителности и показва уважение към тях. Следвайте инструкциите по-долу.
- ▶ Поканете учениците да изберат софийска забележителност и направете списък с предложения за кампания, която дава на туристите нов начин за посещение на забележителността. Дискутирайте предложенията и ги споделете с ОП „Туристическо обслужване“ - София.

Основни правила за поведение на туристите

Когато планират своята екскурзия, туристите трябва:

1. Да научат колкото е възможно повече за дестинацията.
2. Да подкрепят местните доставчици (авиолинии, туроператори, травел агенти, хотели и др.) и да демонстрират отношение към проблемите на околната среда.
3. Да планират своята ваканция в ниския сезон, ако е възможно.
4. Да посещават малко познати дестинации.

Когато сте на мястото на вашата екскурзия:

1. Отнасяйте се с уважение към местните традиции и обичаи.
2. Приемете личното пространство, култура, навици и традиции на домакините.
3. Подкрепяйте местната икономика като купувате местни стоки и ползвате местни услуги.
4. Допринесете за местните усилия за опазването на околната среда.
5. Пазете околната среда с нейните екосистеми и живот.
6. Не загрозявайте културните забележителности и паметници.
7. Използвайте ефективно водата и електричеството.
8. Бъдете внимателни с огъня.
9. Не вдигайте шум.
10. Ползвайте само обозначени пътища и пътеки.

Основни правила за поведение на туристите, Етичен кодекс за околна среда и туризъм, ООН – Програма „Околна среда“

Световните културни и природни забележителности се посещават все повече

Първите 12 културни и природни забележителности са вписани в Списъка за световно културно и природно наследство на ЮНЕСКО през 1978 г. През 1989 г. те вече са 289 и 15 години по-късно, през 2014 г., Списъкът наброява 981 забележителности. Всяка година Комитетът добавя нови забележителности в Списъка. Младите хора, които участват в Световния младежки форум за опазване на културното наследство изразяват голям интерес да посещават колкото се може повече забележителности от Списъка. Много училища обаче се намират далеч от подобни забележителности и е скъпо да се пътува до тях. Учениците предлагат да бъдат определени безплатни или намалени такси за училищни групи, а също така те предлагат местният бизнес да спонсорира подобни екскурзии до забележителности от Списъка. В някои случаи, училищата извършват огромен брой дейности по набиране на средства (продават сладки, мият коли, организират платени концерти), за да покрият своите разходи за подобни екскурзии до забележителности.

За да бъдат културните и природни забележителности интересни за учениците е необходима внимателна и грижлива подготовка. Въпреки че многобройните посещения могат да доведат до влошаване на ситуацията около забележителностите, ако те са подходящо организирани, могат да вдъхновят учениците да поемат дългосрочно ангажменти за опазване и консервация на мястото.

Упражнение 34:

Оценка на туристически съоръжения

Цел: да придобият техники за наблюдение, които да помогнат за подобряване на туристическата инфраструктура на културната или природна забележителност

Форма: проучване

Продължителност: 2 учебни часа и работа на място

Предмети: „География и икономика“, „Български език и литература“, „Математика“, „Човекът и природата“/„Биология и здравно образование“/„Химия и опазване на околната среда“, „Информационна технология“, „Чужд език“

Необходими материали: работа в клас, извънкласни занимания, работен лист за оценка на туристическите съоръжения

- ▶ Планирайте екскурзия до известна софийска забележителност, която е популярна сред туристите.
- ▶ Копирайте работния лист и раздайте по едно копие на всеки ученик.
- ▶ Дайте на учениците информация, за мястото, което ще посещавате и подчертайте важноста от попълването на работния лист и написването на доклад.
- ▶ След като учениците напишат своите доклади и ви ги предадат, представете кратко обобщение направените от тях изводи и дискутирайте как туристическите съоръжения могат да се подобрят.

Културната или природна забележителност трябва:

- да има възможност за наблюдение на броя на туристите, които влизат, така че да се предотврати увреждането или разрушаването ѝ;
- да има подходящи пътеки за възрастни, деца, хора в неравностойно положение;
- не трябва да има комерсиални дейности на главния вход.

Препоръки на ученици от Световния младежки форум за опазване на културното наследство, Пекин, Китай

РАБОТЕН ЛИСТ

ОЦЕНКА НА ТУРИСТИЧЕСКИ СЪОРЪЖЕНИЯ

Учениците трябва да оценят туристическо съоръжение като поставят знака „X“ в съответната колона

Съоръжение	Неподходящо	Подходящо	Добро	Много добро
Указателни табели				
Паркинз за коли				
Тоалетни				
Информация				
Изложби				
Сувенири				
Кошчета за отпадьци				
Чистота				
Екскурзоводи				
Бързи закуски				
Други				

ДОКЛАД ДО УПРАВИТЕЛЯ НА КУЛТУРНАТА ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТ

Уважаеми г-н/г-жо.....,

Аз посетих, забележителността, която управлявате и установих следното:

- туристическите съоръжения са подходящи
- туристическите съоръжения са неподходящи и необходимо да се подобри следното:

.....

Надявам се, че този доклад, ще бъде полезен за развитието на културната/природна забележителност.

Искрено Ваш,

Име:

Подпис:

Дата:

Обобщение: Съвременният граф. Културно/природно наследство и туризъм.

Изобразително изкуство, музика, спорт

Направете дизайн на туристическа кампания, която включва плакат за привличане на туристи в София.

Направете дизайн и ако е възможно произведете информационна листовка за туристи на избрана софийска забележителност.

Скицирайте, нарисуйте и посетете столична забележителност; развийте скиците, например в абстрактни форми или в дизайн на грехи.

Направете дизайн на плакат, който насочва вниманието към опазването на софийска забележителност; проучете предишни плакати на мястото, причините за неговото създаване и дали туристическата ситуация се е променила.

Озвучете с подходяща музика туристически център.

Предложете спортни занимания, които са подходящи за практикуване от туристите около забележителността.

Чужди езици

Направете тематичен туристически тур за София (етнически, кулинарен, писателски, занаятчийски, фолклорен, графити, ботанически или друг) за чуждестранни туристи.

Преведете на друг език информация за софийски забележителности.

Преведете и запишете аудио тур за определена забележителност.

Природни науки и география

Дискутирайте дали и защо (или защо не) забележителността е била туристическа дестинация дълго време.

Дискутирайте дали историята на обекта е важна за местния, националния или световния туризъм.

Предложете как най-добре може да се представи историята на мястото.

Проучете разрушенията, които настъпват за забележителността от посещенията на туристите и дискутирайте възможни решения, като алтернативни решения.

История

Проучете историята на софийски забележителности от или други културни или природни места и откога се посещават от туристи.

Български език и литература

Напишете информационна листовка за туристи, предназначена за широката общественост, хора в неравностойно положение, млади хора и други.

Напишете слоган, девиз на забележителността.

Дебатирайте или разиграйте ролева игра за ценността на културните и природни забележителности и възможните заплахи от туризма.

Проучете различни рекламни материали, които се отнасят към местни, национални и световни забележителности.

Проучете споменавания на забележителността в романи или разкази и дискутирайте как пасажите от литературни текстове могат да бъдат включени в рекламни брошури.

Математика и информационни технологии

Използвайте графики, таблици и статистики, за да дискутирате тенденциите в туризма и тяхното влияние върху културните и природни забележителности, изчислете и запишете резултатите от въпросника.

Социални науки

Направете проучване сред посетителите на забележителността.

Интервюирайте управителя на забележителността, за да научите относно позитивните и негативни ефекти на туризма върху консервацията на световното културно и природно наследство.

ПРОГРАМА „СОФИЯ – ГРАД НА МЪДРОСТТА“ - ПРИМЕРНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ

Виж <http://www.ngolinks.eu/26/page.html>

РЕСУРСИ

БЪРНЕВ, И, ЮРУКОВ, Л. (СЪСТ.) 2005. НЕПОЗНАТАТА СОФИЯ. СОФИЯ: „ИЗТОК- ЗАПАД“

ВЕЛИЧКОВ, П. 2008. СОФИЙСКИТЕ ПОТАЙНОСТИ. СОФИЯ: „ИЗТОК- ЗАПАД“

ИРЕЧЕК , К. 1974. ПЪТУВАНИЯ ПО БЪЛГАРИЯ. „НАУКА И ИЗКУСТВО“

КАНАЗИРСКИ-ВЕРИН, Г. 1947. СОФИЯ ПРЕДИ 50 ГОДИНИ. СОФИЯ: „БЪЛГАРСКА КНИГА“

КАЗАСОВ, Д. 1959. УЛИЦИ, ХОРА, СЪБИТИЯ (СОФИЯ ПРЕДИ ПОЛОВИН ВЕК), СОФИЯ
КАЗАСОВ, Д. УЛИЦИ, ХОРА, СЪБИТИЯ (СОФИЯ ПРЕЗ ПЪРВИТЕ ГОДИНИ НА 20-ТИ ВЕК).

КАЗАСОВ, Д. 1968. УЛИЦИ, ХОРА, СЪБИТИЯ (СОФИЯ ПРЕЗ ПЪРВИТЕ ГОДИНИ НА 20-ТИ ВЕК).

КИРАДЖИЕВ, С. 2006. СОФИЯ 125 ГОДИНИ СТОЛИЦА 1879 – 2004. СОФИЯ: ИК “ГУТЕНБЕРГ”

КИРАДЖИЕВ, С. 2010. СОФИЯ КАКВАТО БЕШЕ 1944 – 1989. СОФИЯ: ИК “ГУТЕНБЕРГ”

КОСТЕНЦЕВА, Р. 2008. МОЯТ РОДЕН ГРАД СОФИЯ Е КРАЯ НА XIX – НАЧАЛОТО НА XXВЕК И СЛЕД ТОВА. СОФИЯ: „РИВА“

КЪОСЕВ, А. 2006-9. ИНТЕРФЕЙС СОФИЯ: „ИЗТОК ЗАПАД“

ЛАЛЕВ, Ц. 2011. МОЯТА ПЪРВА КНИГА ЗА СОФИЯ. СОФИЯ: ПАН

МИРЧЕВ, П. 1979. КНИГА ЗА СОФИЯ. СЪБИТИЯ, СЛУЧКИ, СПОМЕНИ. СОФИЯ: ИЗД НА ОФ

ПЪРВАНОВА, М. НЕИЗВЕСТНО ЗА ИЗВЕСТНИ БЪЛГАРСКИ РОДОВЕ, УЛИЦИ И СГРАДИ. С.: ИЗТОК-ЗАПАД, 2005

СТАНЧЕВА, М. 2009. СОФИЯ ОТ ДРЕВНОСТТА ДО НОВИ ВРЕМЕНА. СОФИЯ: НБУ

СОФИЯНЦИ, С. 2012

ТАХОВ, Г. 1987. ОТ СРЕДЕЦ ДО СОФИЯ: ЛЕТОПИСИ И ЕПИЗОДИ ОТ СОФИЙСКИТЕ МАХАЛИ. С.: ОФ

WORLD HERITAGE IN YOUNG HANDS, 2002. UNESCO